

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Delaktighet och inflytande för de yngsta förskolebarnen

Ur förskollärarens perspektiv

Namn: Sofia Pettersson
Program: Förskolläraryrket

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LÖXA1G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT/2014
Kursansvarig institution: Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande
Handledare: Camilla Björklund
Examinator: Torgeir Alvestad
Kod: VT14-2920-064

Nyckelord:

De yngsta barnen, delaktighet, demokrati, förhållningssätt, förskola, förskollärare, inflytande

Abstract

I förskolans läroplan uttrycks barnens rättigheter till inflytande och delaktighet samt att barnen ska få ta del av ett demokratiskt klimat. Studiens syfte är att synliggöra förskollärares tankar och uppfattningar kring vad demokrati, inflytande och delaktighet kan vara i förhållande till de yngsta barnen i förskolan.

Frågeställningarna som studien utgår från är hur förskollärare uppfattar de yngsta barnens delaktighet och inflytande samt hur förskollärare uttrycker att de tar tillvara på barnens uttryck och gör barnens röster hörda.

Studien utgår från livsvärldsfenomenologin där livsvärldsbegreppet blir centralt. Det handlar om ett antagande om att varje individ har en unik livsvärld där individen upplever världen utifrån sina egna erfarenheter och uppfattningar. Genom att försöka närma sig en persons livsvärld blir det även ett försök att närma sig personens perspektiv.

Studien bygger på kvalitativa intervjuer vilka har genomförts med fyra förskollärare som är verksamma med de yngsta förskolebarnen. Syftet är att synliggöra förskollärares uppfattningar om delaktighet och inflytande. Intervjuerna har sedan transkriberats, analyserats, tolkats och sammanställts till ett resultat.

Resultatet av studien visar att samtliga fyra förskollärare har uppfattningen att pedagogers förhållningssätt och bemötande påverkar de yngsta barnens möjligheter till delaktighet och inflytande. Förskollärarna uttrycker att pedagogers förmåga att försöka förstå och ta vara på barnens olika sätt att kommunicera är av stor betydelse för barnens chanser att göra sina röster hörda, samt för att barnen ska kunna påverka verksamheten. Förskollärarna lyfter fram olika aspekter gällande vad delaktighet och inflytande kan vara gällande de yngsta barnen i förskolan. Det handlar både om att barnen ska ges chans till olika val och att deras intresse tas tillvara men även att barnen ska ges chans att delta i en gemenskap där alla individer respekteras och inkluderas. Förutom förskollärares förhållningssätt visar resultatet att barnens möjligheter till inflytande och delaktighet främst hindras av förskolans rutiner.

Förord

Jag vill först och främst tacka de förskollärare som valde att delta i studien och som gjorde det möjligt för mig att få ta del av deras uppfattningar och tankar. Ett stort tack till min handledare Camilla Björklund som bidragit med stöd samt värdefull respons under arbetets gång. Jag vill även tacka Max, Elin och Niklas för alla betydelsefulla synpunkter och råd.

Göteborg Maj 2014
Sofia Pettersson

Innehållsförteckning

Förord	1
Innehållsförteckning	2
1 Inledning	4
1.1 Problemformulering och syfte	5
2 Demokrati, delaktighet och inflytande	6
2.1 Demokrati	6
2.2 Delaktighet och inflytande.....	7
3 Tidigare forskning	9
3.1 Demokratiska värden i förskolan.....	9
3.2 Pedagogers arbete med barns inflytande	9
3.3 Möten mellan pedagoger och de yngsta barnen	10
4 Teoretisk anknytning	12
4.1 Livsvärldsbegreppet.....	12
4.2 Barnperspektiv och barns perspektiv	13
5 Metod	15
5.1 Urval	15
5.2 Planering och genomförande	16
5.2.1 Halvstrukturerad intervju	16
5.3 Analys av data.....	16
5.4 Reliabilitet och validitet.....	17
5.5 Etiska aspekter	18
5.6 Metoddiskussion	18
5.6.1 Halvstrukturerad intervju	18
5.6.2 Antal informanter	18
5.6.3 Avbrutna intervjuer.....	18
5.6.4 Intervjufrågor	19
5.6.5 Tolkning av resultat.....	19
6 Resultat	20
6.1 Olika uppfattningar av ett demokratiskt klimat	20
6.2 Följder av att delta i ett demokratiskt klimat	21
6.3 Olika uppfattningar av inflytande och delaktighet	23

6.3.1	Möjligheter till inflytande och delaktighet.....	23
6.3.2	Inflytande och delaktighet i lek	25
6.3.3	Inflytande och delaktighet gällande material och miljö.....	26
6.3.4	Inflytande och delaktighet gällande aktiviteter	27
6.3.5	Inflytande och delaktighet inom temaarbete och projekt.....	29
6.3.6	Inflytande och delaktighet i rutinsituationer	30
6.4	Inflytande och delaktighet genom kommunikation	31
6.5	Pedagogisk dokumentation som ett verktyg	33
6.6	Pedagogens roll.....	33
6.6.1	Förhållningssätt och barnssyn	34
6.6.2	Viktiga egenskaper	36
7	Diskussion	38
7.1	Pedagoger har en betydelsefull roll	38
7.2	En bred bild av begreppen inflytande och delaktighet	40
7.3	Delaktighet och inflytande för alla barn	42
7.4	Förskolans rutiner och stora barngrupper är hinder.....	43
7.5	Vad bör de yngsta barnen vara med och bestämma om	44
8	Studiens konsekvenser för professionen	45
8.1	Förslag på vidare forskning	45
9	Referenser	46
10	Bilaga 1 Informationsbrev till förskollärare.....	48
11	Bilaga 2 Samtyckesbrev till förskollärare.....	49
12	Bilaga 3 Intervjufrågor	50

1 Inledning

Studien handlar om de yngsta barnens demokratiska rättigheter i förskolan och de yngsta barnen definieras i denna studie som barn i åldrarna ett till tre år. Studien fokuserar på de tre begreppen demokrati, inflytande och delaktighet som vid flera tillfällen betonas i den reviderade läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010). Studien är en kvalitativ empirisk studie där intervjuer med förskollärare har använts som metod för att samla in data. Studiens syfte är att synliggöra förskolläraernas tankar, uppfattningar och erfarenheter kring de yngsta barnens inflytande och delaktighet i verksamheten samt hur förskollärarna säger sig tar till vara på barnens uttryck och intentioner.

Mitt intresse för området har växt fram i och med att läroplanen för förskolan betonar barns demokratiska rättigheter och betonar vikten av barns inflytande och delaktighet i verksamheten. Det uttrycks tydligt att barnens intresse och uttryck ska tas till vara, att barnen ska kunna påverka arbetssättet och verksamheten samt att det är viktigt att barnen blir delaktiga och få ta ansvar (Skolverket, 2010). Förskolevistelsen är av stor betydelse för de yngsta barnen i förskolan eftersom det blir en första arena där de ska få ta del av ett demokratiskt klimat och lägga grunden till att utvecklas till demokratiska medborgare. Forskning om demokrati i förhållande till de yngsta barnen är sparsam. Det finns därför ett stort behov av att undersöka detta närmare. Överlag belyser forskning de äldre förskolebarnen i större utsträckning än de yngre förskolebarnen. Eftersom alla barn har rätt till att gå i förskola samt att förskolans läroplan gäller för alla barn i förskolan oavsett ålder borde de yngsta barnens rättigheter synliggöras i lika hög grad som de äldre barnen. Det är ytterligare en anledning till att studien riktar in sig på att belysa demokrati, delaktighet och inflytande i förhållande till de allra yngsta förskolebarnen.

Det svenska samhället är idag uppbyggt av demokratiska grunder och enligt en rapport av The Economist Intelligence Unit låg Sverige under år 2012 på andra plats som det mest demokratiska landet, baserat på bland annat mänskliga rättigheter samt politisk frihet (The Economist Intelligence Unit, 2013). Demokrati går hand i hand med FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och Sveriges regering har högsta ansvaret för att de mänskliga rättigheterna inte kränks i vårt land. De mänskliga rättigheterna innefattar bland annat åsiktsfrihet och yttrandefrihet samt rätten till att delta i ett socialt system där alla de rättigheter och friheter som uttrycks i den allmänna förklaringen kan förverkligas. Den reviderade läroplanen för förskolan inleds med meningen; *Förskolan vilar på demokratins grund* och det uttrycks att förskolan har en viktig uppgift i att förmedla och förankra de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Det uttrycks även att verksamheten ska bedrivas i demokratiska former och att barnen ska få ta del av ett demokratiskt klimat. På så sätt ska en grund läggas till ett växande ansvar för att på sikt delta aktivt i samhällslivet. Ett avsnitt i läroplanen benämns som ”barns inflytande” och innefattar att barnen ska få en förståelse för vad demokrati är. Barnen ska ges chans till att påverka och få inflytande över verksamheten och sin egen situation, de ska få delta i beslutsfattande samt vara delaktiga och ta ansvar (Skolverket, 2010).

Det som uttrycks i förskolans läroplan gäller alla barn som går i förskolan oavsett ålder. Därmed har alla barn i förskolan rätt till de demokratiska rättigheter som uttrycks i läroplanen. Enligt statistik från Skolverket var 77,4% av alla barn i Sverige i åldrarna 1-3 år inskrivna i förskolan år 2013 vilket motsvarar 269 239 st barn. Av Sveriges alla ett-åringar är det 49,2% som är inskrivna, 88,9% av alla två-åringar samt 93,3% av alla tre-åringar (Skolverket, 2013). Det är därmed en stor andel av alla barn i åldrarna 1-3 år som inkluderas

av läroplanens demokratiska rättigheter och som ska få ta del av en grundläggande förståelse för vad demokrati är. Det gör frågan om de yngsta barnens demokratiska rättigheter till en central samhällsfråga då förskolan på ett sätt har som uppdrag att fostra framtida demokratiska medborgare. Det uttrycks även i läroplanen att de vuxna i förskolan blir betydelsefulla förebilder eftersom de vuxnas förhållningssätt påverkar barnens förståelse och respekt över de skyldigheter och rättigheter som ska gälla i ett demokratiskt samhälle (Skolverket, 2010). Det visar på att pedagoger har en betydelsefull roll gällande barnens demokratiska rättigheter i förskolan. Således är det centralt att undersöka hur förskollärare faktiskt ser på demokrati, inflytande och delaktighet när det kommer till de yngsta barnen i förskolan.

1.1 Problemformulering och syfte

Genom intervjuer med förskollärare är syftet att få veta mer om hur de resonerar och uttrycker sig gällande barns inflytande och delaktighet i verksamheten. Studiens syfte är att synliggöra förskollärarnas tankar och uppfattningar kring vad demokrati, inflytande och delaktighet kan vara i förhållande till de yngsta barnen i förskolan för att få en större förståelse kring detta område.

Frågeställningar:

- Hur uppfattar förskollärare de yngsta barnens delaktighet och inflytande över den dagliga verksamheten?
- Hur beskriver förskollärare att de gör barnens röster hörda samt hur de tar barnens intentioner och uttryck till vara?

2 Demokrati, delaktighet och inflytande

Nedan definieras och förklaras begreppen demokrati, delaktighet och inflytande. Begreppen förklaras delvis ur ett mer övergripande perspektiv men syftet är framför allt att klargöra vad begreppen kan betyda i förhållande till förskolan och de yngsta barnen.

2.1 Demokrati

I nationalencyklopedin definieras demokrati med folkmakt eller folkstyre och begreppet härstammar från grekiskan. Demokrati som livsform är något som samhällets ska präglas av som innebär ett sätt att leva tillsammans som innefattar olika värden. Dessa värden är bland annat frihet, jämlikhet, solidaritet och ömsesidig respekt (NE, 2014:04). Sveriges riksdag betonar att demokrati handlar om människors lika rättigheter och värde samt möjligheten att få vara med och bestämma. Sverige har också grundlagarna som bygger på demokrati och som står över alla andra lagar. Det bidrar till att grundlagarna också skyddar demokratin (Riksdagen, 2014:04).

I skollagen skrivs det fram vilka rättigheter barn har samt vilka krav som ställs på verksamhetens huvudman. Skolverket har i sin tur tagit fram allmänna råd till stöd för att regelverket ska följas som bland annat innefattar allmänna råd om pedagogisk omsorg eller mot diskriminering och kränkningar (Skolverket, 2014). Förskolans läroplan introduceras med ett kapitel om förskolans värdegrund och uppdrag där det skrivs fram att förskolan vilar på demokratins grund. En central uppgift för förskolan är att förankra samt förmedla de grundläggande demokratiska värderingarna vilket samhället vilar på samt förankra och förmedla respekt för de mänskliga rättigheterna. Barnen ska även få en grundläggande förståelse för vad demokrati är i förskolan. Det som lyfts fram vilket hör samman med demokrati är att förskollärare ska ansvara för att barnen ska bli respekterade och få uppleva sitt eget värde. Att förskollärare ska erbjuda ett demokratiskt klimat där barnen får delta, påverka och bli lyssnade till är andra aspekter som lyfts fram (Skolverket, 2010). Gustavsson (2011) menar att demokrati hör samman med en rikedom av perspektiv. Genom att jämföra olika perspektiv och argument kan en människa bilda sig en egen uppfattning, vilket i sig är en förutspådd för en fungerande demokrati. Gustavsson tar även upp att demokratins tillgång är att skola kritiska och självständiga medborgare.

Sommer (2005) beskriver att demokrati i vardagen handlar om att barnet får vara delaktig i samspel med andra. Demokrati handlar om att vuxna och barn samspelar i ett respektfullt förhållande där alla ges chans till deltagande och möjligheter till medbestämmande. Lindahl (1998) lyfter fram att förskolan har en central roll när det kommer till att fostra barn till demokratiska medborgare och att det är av stor vikt att barn tidigt får erfarenheter av ett demokratiskt förhållningssätt. Vidare menar Lindahl att de yngsta barnen behöver få känna att de kan påverka sin situation, att de får vara med och bestämma samt att vuxna lyssnar till deras synpunkter. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) betonar att det krävs att barn får vara delaktiga och få inflytande över beslutsprocesser och kring det pedagogiska innehållet för att barnen ska kunna utveckla en förståelse för vad demokrati är. Samt att förståelsen ökar hos barnen om pedagogerna samtalar med barnen kring det.

Enligt Karlsson (2009) finns demokratiska värden i barnens vardag i förskolan och detta kan påverka barnens möjligheter till lärande och utveckling. Karlsson lyfter fram att demokrati och värdegrund skapas i möten mellan barn samt mellan barn och vuxna. Hur demokratiska värden bildas är helt beroende av responsen människor ger varandra i olika möten och situationer. Även hur pedagoger ser på barn och kunskap har också inverkan på hur demokrati

skapas samt en inverkan på barnens utveckling. Karlsson synliggör även maktfrågan när det kommer till barn och vuxna där vuxna har en högre position av makt. Genom att barnen får ta ansvar samt att deras handlingar ges inflytande kan maktpositionerna växelverka. Detta beskriver även Johansson (2011) och menar att en stor del handlar om att äga språket och hitta sätt att kommunicera i en gemenskap med andra. Det kan medföra att olika positioner intas beroende på vad man är kapabel att uttrycka och hur det bevaras och tas emot. Språket som färdighet är således en demokratifråga och hon hävdar att språket och förmågan att göra sin röst hörd hör samman med demokrati. Johansson lyfter fram att den mest grundläggande demokratiska frågan, som specifikt rör de yngsta barnen, är att barnen ser sig själva som personer som är delaktiga i en kommunikativ gemenskap.

2.2 Delaktighet och inflytande

Delaktighet definieras av nationalencyklopedin som aktiv medverkan och inflytande definieras som en permanent möjlighet att påverka (NE, 2014:04). Det som blir mer intressant är att se vad begreppen kan stå för i ett förskolesammanhang och främst i förhållande till de yngsta barnen. Delaktighet och inflytande är två begrepp som skrivs fram i förskolans läroplan och betonas som centrala i barns vardag. Delaktighet och inflytande hör på något sätt samman och inkluderas som demokratiska värden och rättigheter. Att begreppen hör samman blir tydligt när forskare diskuterar begreppen i förhållande till förskolan. Nedan presenteras olika tolkningar av begreppen i syfte att få en större förståelse för vad dessa begrepp kan innebära för de yngsta barnen i förskolan.

Eriksson (2009) förklarar begreppet delaktighet med känslan av att bli sedd och hörd. Delaktighet handlar om att få chansen att uttrycka sig men även att få uppleva att någon intresserar sig för att lyssna på det man uttrycker. Genom att barn känner delaktighet stärks barnets självkänsla vilket ger barnet känslan av att vara kompetent. Emilson (2008) menar att delaktighet handlar om att känna sig inkluderad och accepterad. Samt att delaktighet i förhållande till de allra yngsta barnen handlar om barnens möjligheter att ta initiativ. Det handlar även om att inneha resurser och ha en möjlighet att använda sig av dem.

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) menar att delaktighet och inflytande står för kunskap och värden som är viktigt i vårt samhälle. Barns delaktighet handlar om att verksamheten i den mån det är möjligt planeras tillsammans med barnen. Barnen blir delaktiga genom att kunna påverka förskolans miljö eller påverka verksamhetens innehåll och aktiviteter. Sheridan och Pramling Samuelsson betonar att små barns delaktighet handlar om något mer än att bara lyssna på barnen och låta dem bestämma. Det handlar mer om att tolka barnets agerande och se det ur barnets perspektiv i syfte att förstå vad barnet uttrycker och vad som är meningsfullt för barnet.

Enligt Eriksson (2009) kan barn få inflytande och kunna påverka sin situation genom att de är just delaktiga. Johansson (2011) diskuterar barnens rätt till reellt inflytande i relation till barns delaktighet, barns möjligheter till att ta ansvar och att det ska ges utrymme i vardagen samt att det ska ske kontinuerligt. Hon lyfter att inflytande handlar om mer än att bara kunna utföra val men att de val som erbjuds faktiskt påverkar barns inflytande. Karlsson (2009) diskuterar kring begreppet agens med vilket inflytande en handling har över en viss situation och betonar att barnens handlingar behöver få inflytande över förskolans verksamhet.

Enligt Johannesen och Sandvik (2009) innebär delaktighet och inflytande något mer än att barnen ska få vara med och bestämma eller utföra val. Att barnen är närvarande räcker inte

utan barnen ska få möjligheter att uttrycka sig samt att det leder till att de kan påverka olika situationer. Det handlar i grund och botten om att barnen ska känna delaktighet i en gemenskap där respekt visas för varandra. Vidare lyfter Emilson (2008) fram att barns möjligheter till att ta egna initiativ styrs av lärarnas lärarkontroll. Lärarkontroll kan innefatta i vilken grad de ger utrymme för barnen att ta initiativ och det kan handla om hur lärarna kommunicerar med barnen eller på vilket sätt de försöker närma sig barnets perspektiv.

3 Tidigare forskning

Nedan presenteras tidigare studier kring inflytande, delaktighet och demokrati i förhållande till de yngsta förskolebarnen samt fler studier vilka är av intresse för diskursen. Många av studierna pekar åt samma håll, nämligen att pedagogens roll är betydelsefull. Tidigare studier visar att pedagogers förhållningssätt, alltså vilken syn pedagoger har på barn samt pedagogers arbetssätt, påverkar barnens möjligheter till inflytande och delaktighet (Emilson 2008; Johansson 2011; Karlsson 2009; Lindahl 1998; Westlund 2011). Några av studierna nedan lyfter även fram vad begreppen inflytande och delaktighet kan vara i förskolans verksamhet, samt vilka barn pedagoger riktar sig mot vilket medför ett större inflytande för vissa barn. Studierna bidrar även med att synliggöra vilka svårigheter pedagoger upplever med arbetet kring barns delaktighet och inflytande.

3.1 Demokratiska värden i förskolan

Karlsson (2009) har genomfört en studie där de äldre förskolebarnen inkluderades, barn mellan tre till sex år. Trots att studien inkluderade de äldre förskolebarnen kan hennes studie ses som ett bidrag eftersom hennes syfte var att undersöka demokratiska värden i barnens vardag. Studien visar att demokratiska värden finns i barnens vardag och att de i sin tur har en påverkan på barnens utveckling och lärande. Studiens resultat visar bland annat att barnen ansåg att vuxna inte ska bestämma över deras agerande om det inte leder till negativa effekter för dem själva eller andra. Negativa effekter kunde vara att någon blir skadad eller ledsen och vid sådana tillfällen upplevde barnen att det var befogat att de vuxna trädde fram och delade med sig av sina åsikter. Karlsson använder begreppet agens vilket beskrivs som nyckelbegrepp när det kommer till demokratiska värden. Agens står för handling och inflytande, närmare bestämt vad handlingen får för inflytande över en situation. Resultatet visar att barns agens hör samman med lärarens position och påverkar vad barnen ges chans att ta ansvar över samt på vilken sätt. Lärarens förhållningssätt visar sig också ha en inverkan över på vilket sätt barnen kan bidra ur sitt eget perspektiv. Vidare betonar Karlsson att demokrati och värdegrund skapas i samspel mellan barnen och pedagogerna.

Hellman (2013) hade inte som huvudsyfte att undersöka de yngsta barnens inflytande utan utgick mer från normkritik och genus, men forskarens studie bidrar med en intressant aspekt. Studiens resultat visar att pedagogerna följer de äldre barnens intiativ och intresse i mycket större utsträckning än de yngsta barnen i en åldersblandad grupp. De äldre barnens handlingar blev oftare besvarade och mer synliggjorda av pedagogerna. Hellman lyfter fram att ålder kan kopplas samman med mognad och utveckling vilket kan ge konsekvenser för barnet. Ålder skapar olika kategorier vilket uttrycks i termer som vuxna, barn, småbarn, storabarn. Karlsson menar att dessa kategorier i sin tur innehåller olika förväntningar och kan medföra en viss typ av inflytande.

3.2 Pedagogers arbete med barns inflytande

Westlund (2011) har gjort en studie i syfte att undersöka pedagogernas arbete med barns inflytande. Två förskoleavdelningar studerades och barnen var i blandade åldrar från ett till fem år. Resultatet visar att pedagogerna arbetar på olika sätt med barns inflytande. Det handlade bland annat om att skapa utrymme för barns talan, planera aktiviteter utifrån barns intresse och att ge barn möjlighet att ta ansvar. Det skedde genom att barnen exempelvis fick vara med och bestämma över det som rör förskolans miljö, material och leksaker. Det kunde även handla om att barnen ges chans att välja låtar och böcker eller att de ges ansvar att duka eller lösa problem. Det framkommer olika definitioner av vad inflytande kan betyda, både att

det handlar om att barn ska få göra som de vill men även att det handlar om att delta i en gemenskap där alla samspelar och kommunicerar med varandra.

Dilemman vilka blev synliga var att pedagogerna upplevde att de ibland inte kunde ge barnen inflytande på grund av personalbrist eller att föräldrarnas önskan inte stämde överens med barnens eller personalens önskan. Ett annat dilemma handlade om rättvisa och problematiken i att antingen behandla alla barn lika eller mer utgå ifrån varje individ och ge möjligheter utefter det. Ytterligare ett dilemma bestod av att de upplevde att barnen många gånger inte valde vad de själva ville utan att de påverkades av vad andra barn valde (Westlund, 2011).

Emilson (2008) har i sin studie undersökt värdegrundsarbete med hjälp av videoinspelade observationer och bland annat tittat på delaktighet och inflytande i förhållande till de yngsta barnen. Studiens resultat visar att pedagoger påverkar barns möjligheter till delaktighet och att barnen blir delaktiga genom att pedagoger har en typ av kontroll som handlar om att vara närvarande, stödjande, lyhörd samt genom skapande av meningsfulla sammanhang. Det kan kopplas samman med Johanssons (2011) studie som benäms ovan där hon beskriver den samspelande atmosfären. Resultatet visar även att barn gör egna val men oftast utifrån fastställda alternativ samt att de tar egna initiativ för att bland annat uttrycka sina åsikter eller genom att uttrycka vad de vill göra. Stark kontroll av lärare leder inte nödvändigtvis till att barnen inte ges inflytande utan det handlar mer om på vilket sätt lärare använder sin kontroll. Närhet till barnets livsvärld samt en nära kommunikation verkar tendera till att barnet ges mer inflytande. Johansson drar slutsatsen att sättet lärarna kommunicerar på samt sättet de kommunicerar olika demokratiska värden är centralt. Johansson kom fram till tre aspekter som är betydelsefulla när det kommer till att förändra maktstrukturer mellan barn och vuxna där goda interaktioner kan ta plats. Det handlade om lärarnas närhet till barnets perspektiv, lärarnas lekfullhet samt deras emotionella närvaro.

Alvestad (2010) har i sin studie undersökt hur de yngsta barnen förhandlar med varandra och vad de förhandlar om. Studien visar att barnen förhandlar genom både verbal kommunikation men även ickeverbal kommunikation genom gester, blickar, leenden och skratt. Barnen använder sig av olika strategier som avser olika intentioner och innehåll. Resultatet visar att barnens tidigare erfarenheter verkar påverka hur vida de kan förhandla med andra och ju mer erfarenheter barnen har desto mer flexibla och komplexa blir deras förhandlingar. Utifrån studien drar Alvestad slutsatsen att pedagoger i förskolan bör stödja de yngsta barnen genom att ge barnen mer tid att träffas och leka tillsammans. Genom att barnen utvecklar goda strategier i förhandlingar i lek och samspel med andra kan det leda till att barnen lär sig att skapa sitt eget utrymme för handling. Det kan i sin tur underlätta för barn i andra sammanhang som rör förhandlingar då de lär sig att öva sig på demokratiska processer.

3.3 Möten mellan pedagoger och de yngsta barnen

I en studie av Johansson (2011) undersöks mötet mellan barn och pedagoger. Resultatet av studien visar att många av pedagogerna i undersökningen ansåg att det är viktigt att barnen utvecklar sitt språk men att det finns en del problematik kring det. Problematiken bestod av att de kände att tiden inte räcker till att stötta alla barn och det bidrog till att de kände sig otillräckliga. Vissa pedagoger ansåg att barnens självkänsla hängde samman med deras språkutveckling. Att språket hängde samman med barns inflytande och vikten av att barnen kan uttrycka sig och göra sina röster hörda var det ganska få pedagoger som lyfte fram. Men Johansson kunde urskilja att några pedagoger arbetade med en utgångspunkt där de strävade efter att förstå barns avsikter och förstå barns önskan och vilja.

I Johansson (2011) studie kom det även fram att pedagogernas syn på barn och kunskap påverkade barnens möjligheter till inflytande. Tre atmosfärer identifieras av Johansson vilka benämns som samspelande, instabil och kontrollerande. De tre atmosfärerna beskriver hur pedagogerna bemöter och förhåller sig till barnen. I de arbetslag där det var en samspelande atmosfär och där pedagogerna var öppna samt engagerade i att inta barnens perspektiv, sågs barnen som mer kompetenta samt att barnen var aktivt deltagande i verksamheten. I andra arbetslag byggde atmosfären på antingen instabilitet eller kontroll och i dessa arbetslag utgick pedagogerna mer från sitt eget perspektiv än barnens. Det resulterade i att barnen många gånger inte sågs kapabla till att klara av vissa saker beroende på deras ålder eller mognad, som i sin tur verkade bidra till att barnen inte blev aktivt deltagande i verksamheten. Barnens egna intentioner och uttryck togs inte tillvara samt att pedagogerna inte strävade efter att förstå barnens perspektiv. Johansson drar vissa slutsatser utifrån resultatet och påvisar att pedagogers förhållningssätt blir avgörande när det rör frågor om demokrati och barns inflytande.

Lindahl (1998) har genomfört en studie där författaren videofilmade barn i åldrarna ett till två år för att undersöka barnens agerande i förskolan. Studiens resultat visar att barn är aktiva, de tar själva initiativ och visar tydligt att de har egna avsikter och ideer samt att de riktar uppmärksamhet och intresse mot olika fenomen i sin omgivning. Resultatet visar att lärarna i vissa fall inte lyckades att ta barns perspektiv vilket synliggjordes genom att lärarna var upptagna med sina egna ideer och avsikter. Det medförde att barnens avsikter inte uppfattades eller togs tillvara. Lindahl kom fram till att barnens självkänsla påverkas av att barnen måste ge upp sina egna avsikter och att det finns en risk att barnen känner att de inte kan kontrollera eller påverka sin omvärld. Lärarnas sätt att stödja barnen verkar även påverka barns delaktighet i olika aktiviteter samt att regler och rutiner i vissa fall hämmar barns delaktighet.

Resultatet visar även att de yngsta barnen har ett begränsat verbalt språk och därför använder sig av icke-verbal kommunikation som kroppsspråk och vädjande blickar. Av sitt resultat drar Lindahl vissa slutsatser och betonar att pedagogens roll är viktig i förhållande till barns möjligheter att få inflytande. Enligt Lindahl är det av stor vikt att lärare som arbetar med de yngsta barnen är skickliga på att observera och tolka barns olika uttryck för att förstå de yngsta barnen och för att kunna bidra till att barnen utvecklas. Lindahl problematiserar även förskolans struktur och rutiner genom att påvisa att de behövs för att få förskolan som organisation att fungera men hävdar samtidigt att det inte borde leda till att de yngsta barnens handlingsutrymme förminskas eller försvinner helt.

4 Teoretisk anknytning

Studien använder sig av livsvärldsfenomenologin som ansats där begreppet livsvärld är centralt. Livsvärldsfenomenologin används i studien i form av ett ramverk för att förstå barns livsvärld samtidigt som det är ett ramverk för att förstå informanternas livsvärld genom deras uppfattningar. Livsvärldsbegreppet förklaras delvis i ett mer övergripande perspektiv men förklaras även i förhållande till förskolan och de yngsta barnen.

4.1 Livsvärldsbegreppet

Fenomenologi är en filosofi som utgår från den tyske filosofen Edmund Husserl (1859-1938). Begreppet fenomenologi har funnits tidigare men Husserl ses trots det som fenomenologins fader. Fenomenologi handlar om förståelsen av fenomen där fenomen står för allt som vi har tillgång till genom vad vi upplever. Husserls fokus var att förstå människans upplevelser och genom en filosofisk metod försökte han på ett detaljerat sätt förstå vad en upplevelse är (Allwood & Erikson, 2010). Bengtsson (2005) betonar att det inte finns en entydlig och enkel definition av vad fenomenologi står för utan det finns variationer av fenomenologi. Begreppet fenomen står för *det som visar sig* och härstammar från grekiskan. Detta är definitionen av fenomen som används inom fenomenologin. Inom fenomenologin kan det inte finnas något som visar sig om det inte finns någon som det visar sig för. Det finns alltså ett beroende av objekt och subjekt där sakerna som visas är fenomen som visar sig för någon. Ur detta perspektiv att se på världen har livsvärldsbegreppet trätt fram (Allwood & Erikson, 2010).

Livsvärldsbegreppet utvecklades av den franske filosofen Merleau-Ponty som hade inspirerats av Husserl och Heidegger, en annan framträdande filosof inom diskursen. Merleau-Ponty talar om begreppet *den levda kroppen* där kropp och själ tillsammans bildar en helhet, där den levda kroppen skapar tillgång till världen (Bengtsson, 2005). Även inom andra forskningsområden är livsvärldsbegreppet centralt. Inom vårdvetenskapen använts livsvärldsbegreppet för att förstå hur patienten upplever situationen i syfte att erbjuda bästa möjliga vård. Varje människas livsvärld är unik trots det kan man anta att människor som lever i liknande samhällen och kulturer har en liknande livsvärld (Allwood & Erikson, 2010).

Johansson (2011) skriver om livsvärlden i förhållande till förskolan och de yngsta barnen. Likt Merleau-Ponty beskriver Johansson den levda kroppen genom en oskiljbar enhet av psyke och kropp vilket grundas i tankar, känslor, sinnen, motorik och språk. Därmed både erfar och förstår människan världen genom sin kropp. Kroppen är i ständig interaktion och ständigt närvarande i allt vi möter. Barns sätt att förstå och tolka världen samt deras erfarenheter av världen gestaltas av kroppen genom bland annat ord, känslouttryck, gester och ansiktsuttryck. Kroppens betydelse för förståelse och tolkningar av världen blir tydlig när det kommer till små barn. Johansson betonar att det är centralt att verksamma pedagoger som arbetar med de yngsta barnen har förståelse för det. Johansson menar även att förskolan är en del av barnens och pedagogernas livsvärldar och att det hela tiden sker möten mellan barnens och pedagogernas livsvärldar. Varje barns unika livsvärld består även av erfarenheter från hemmet samt andra erfarenheter som de har samlat på sig och tillsammans bidrar det till hur barnen upplever världen. Pedagoger bör därför sträva efter att hela tiden närma sig barnets livsvärld och därmed närma sig barnets perspektiv (Johansson, 2011).

Det lilla barnet undersöker och upptäcker ständigt sin omgivning och på detta sätt lever barnet i kommunikation med världen och skapar mening. Att rikta sin uppmärksamhet till världen och erfara mening beskrivs som en grundlig mänsklig aktivitet. Genom erfarenhet och handling möter och agerar barnet i sin omgivning och livsvärlden blir som ett "fält" av

barnets föreställningar och tankar. Livsvärlden blir därmed en referensram som barnet har att relatera till (Johansson, 2001).

Att utgå från livsvärldsperspektivet som begrepp och teori kan fungera som ett redskap där man gör vissa antaganden och ett val av perspektiv. Det handlar om vad man anser att barn kan lära sig och förstå eller vilket förhållningssätt man har till barn. Johansson påpekar att livsvärldsperspektivet hjälper oss att få en helhetsbild över barnet samt ett antagande om att alla barn har en unik livsvärld men egna erfarenheter och kunskaper (Johansson, 2001).

4.2 Barnperspektiv och barns perspektiv

Genom att närma sig barnets livsvärld blir det även ett försök att närma sig barnets perspektiv. Nedan presenteras vad det innebär att ta *barns perspektiv* samt vad *barnperspektiv* innebär. Trots begreppens likhet har de olika betydelser.

Barnperspektiv skapas av vuxna och riktar de vuxnas uppmärksamhet mot barnets uppfattningar, handlingar och erfarenheter i världen. Den vuxne försöker medvetet att rekonstruera barns perspektiv. Trots att perspektivet är barncentrerat i syfte för barns bästa representerar det således vuxnas objektifiering av barn. *Barns perspektiv* är däremot barnets egna erfarenheter, uppfattningar och förståelser av sin värld. Här är barnet subjekt i sin egen värld. Det är detta vuxna vill nå och försöka förstå genom ett barnperspektiv (Sommer, Pramling Samuelsson & Hundeide, 2011).

Pramling Samuelsson (2011) menar att modern forskning ger intryck av att ha ett barnperspektiv vilket innebär att vuxna alltid ska sträva efter barns bästa, som delvis grundar sig i FN:s barnkonvention. Men utifrån barnkonventionen och modern forskning uttrycks även att vuxna ska inta barns perspektiv och det handlar om att barn ska lyssnas till samt att barn har rätt att uttrycka sina åsikter. Just att barn får uttrycka sina idéer och tankar bidrar till att barnen blir delaktiga vilket även är centralt för barns lärande, menar Pramling Samuelsson.

Utifrån ett livsvärldsperspektiv förklarar Johansson (2011) barns perspektiv med det som visar sig för barnet och det handlar om barnets uttryck, erfarenheter och intentioner. Att ta barns perspektiv innebär att försöka förstå barnets sätt att se på saker och ting. Pramling Samuelsson (2011) påpekar att det inte är möjligt att inta barns perspektiv fullt ut men man kan på olika sätt utgå från barns perspektiv. Det kan göras genom att pedagoger betraktar barns agerande, vilket kan vara både handlingar och verbala uttryck. Sedan blir det möjligt att tolka det och försöka förstå hur något ter sig för barnet. Johansson (2011) betonar också att våra möjligheter till att förstå barns perspektiv är begränsade. Att kunna ta barns perspektiv handlar i grunden om våra egna tolkningar, perspektiv och antaganden. Vi är alltså påverkade av våra egna erfarenheter och förförståelser när det kommer till att förstå andra. På så sätt påverkar det också pedagogers barnperspektiv. En pedagog är alltid påverkad av sina egna perspektiv och erfarenheter och det synliggörs när pedagogen förespråkar vad som är bäst för barnet i olika situationer.

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) menar att hög kvalitet i förskolan handlar om att läraren både vill och kan närma sig barns perspektiv. Det kan lärare göra genom att förstå vad barn uttrycker och vad barn gör utifrån deras eget synsätt. En förutsättning är att lärare alltid behöver vara intresserade av vad barnet gör och vad som är meningsfullt för barnet. Johansson (2011) menar att det uppstår dilemman när barns och vuxnas perspektiv skiljer sig åt och framför allt när vuxenperspektivet ges företräde. Vuxna kan agera utifrån sitt eget

synsätt utan att egentligen ta hänsyn till barnens perspektiv. Genom möten mellan pedagoger och barn har pedagogerna chans att få syn på barns perspektiv och hur världen ter sig utifrån barnets synsätt. Genom närhet, engagemang och öppenhet kan pedagogen få syn på barnets perspektiv och därmed också närma sig barnets livsvärld.

Johansson (2003) synliggör tre olika synsätt på barn som hör samman med närhet eller distans till att inta barns perspektiv. Inom kategorierna *barn är irrationella* och *vuxna vet bäst* saknar pedagogerna viljan att inta barns perspektiv och pedagogerna utgår främst från sina egna perspektiv. Inom kategorin *barn är medmänniskor* finns istället viljan att närma sig barns perspektiv och pedagogerna möter barnet utefter barnets villkor och intressen. Pedagogerna låter barnens perspektiv komma till uttryck samt att barnens intentioner och avsikter följs och tas tillvara. Johansson och Pramling Samulesson (2003) betonar vikten av att problematisera barns perspektiv samt barnperspektiv eftersom det är en maktfråga. Barn kommer alltid ha en underordnad position i relation till vuxna och därmed har pedagoger ett ansvar gällande hur makten används.

5 Metod

För att undersöka syftet och besvara studiens frågeställningar har datainsamlingen gjorts genom kvalitativa intervjuer med förskollärare som är verksamma på avdelningar med de yngsta barnen. Genom kvalitativa forskningsintervjuer är syftet att förstå världen ur informaternas synvinkel genom att ta del av deras erfarenheter och uppfattningar (Kvale & Brinkmann, 2009). Avsikten med att välja intervjuer som metod är samtidigt grundat i teorin som studien utgår ifrån, livsvärldsfenomenologin. För att försöka nå informanternas upplevda värld och synliggöra deras unika uppfattningar har jag inspirerats av den livsvärldsfenomenologiska ansatsen. Livsvärldsfenomenologin blir ett ramverk för att tolka och förstå informanternas livsvärld, i syfte att förstå och tolka deras uppfattningar om de yngsta barnens inflytande och delaktighet.

5.1 Urval

Urvalet består av fyra förskollärare som är verksamma på avdelningar med de yngsta förskolebarnen. Studien syftar till att presentera förskollärarnas uppfattningar och har således inget syfte att presentera en generaliserbar bild. Urvalet skedde slumpmässigt med avsikten att hitta fyra förskollärare som ville delta. Sökningarna gjordes på förskolor i göteborgsområdet för att finna så kallade småbarnsavdelningar, avdelningar där barnen är mellan ett till tre år. Avsikten med det var att säkra att informaterna lättare skulle kunna bidra med relevant data som rör de yngsta barnen eftersom de i nuläget är verksamma med de yngsta barnen. Därefter kontaktades förskolorna i syfte att finna förskollärare som var intresserade att medverka. Kontakten skedde i första hand genom telefon men det förekom även kontakt i form av e-post och SMS. Fem förskolor i tre olika stadsdelar i Göteborg kontaktades. Förskollärarna blev informerade om studiens syfte och ett informationsbrev skickades ut per e-post (se bilaga 1). Efter några dagar kontaktades åter förskollärarna i syfte att fråga om det fanns intresse att medverka. Fyra förskollärare tackade ja efterhand. Två av förskollärarna arbetade på samma förskola och samma avdelning, därav i samma stadsdel. De andra två förskollärare arbetade på olika förskolor men i samma stadsdel. Därmed ingick fyra förskollärare från tre olika förskolor, i två olika stadsdelar av Göteborg.

Kvale och Brinkmann (2009) menar att det behövs så många personer som krävs för att ta reda på det som ska undersökas. De menar även på att det beror på om syftet är att generalisera en grupp uppfattningar eller endast förstå hur ett fenomen ses utifrån en eller få personer. Tanken var att de fyra förskollärarna som tackat ja skulle räcka som informanter men en förskola till visade sitt intresse. Därmed fanns en möjlighet att genomföra ytterligare intervjuer om det skulle visa sig att datan inte var tillräcklig. Det visade sig sedan att tillräckligt med data hade samlats in och därför inkluderades inte fler intervjuer i studien.

Här följer en kort beskrivning av de som har medverkat. Alla fyra förskollärare som har medverkat genom intervjuer identifierar sig som kvinnor. Marie är 53 år, har arbetat i förskolan i 17 år men utbildade sig på senare år till förskollärare och var klar år 2012. Lite mindre än hälften av den tiden hon har varit verksam har hon arbetat med de yngsta barnen. På hennes avdelning går det 16 barn. Alice är 28 år, har arbetat som förskollärare i fem år och har arbetat med de yngsta barnen i ett år och hennes barngrupp består också av 16 barn. Sofi är 30 år, har arbetat som förskollärare i ungefär fem och ett halvt år och har varit verksam med de yngsta barnen i ungefär tre och ett halvt år. Ingrid är 33 år, har arbetat i förskolan sedan fyra år tillbaka och har arbetat med de yngsta barnen i knappt ett år. Sofi och Ingrid arbetar på samma avdelning på en förskola som bland är inspirerad av Reggio Emilia-filosofin och barngruppen består av 31 barn med sex pedagoger.

5.2 Planering och genomförande

Innan intervjuerna genomförs anser Kvale och Brinkmann (2009) att det är centralt att klargöra vad syftet med studien är, att forskaren är påläst kring ämnet samt att forskaren avgör vilken typ av intervju samt analysteknik som är lämplig för studien. Syftet har för mig varit tydligt från början där huvudsyftet varit att undersöka förskollärares uppfattningar och erfarenheter kring de yngsta barnens delaktighet och inflytande. Sedan har huvudbegreppen; demokrati, inflytande och delaktighet studerats inför studien. Begreppen har studerats i förhållande till förskolans läroplan samt utifrån tidigare forskning med avsikten av få en större förståelse för vad begreppen kan ha för innebörd för förskolan och de yngsta barnen.

5.2.1 Halvstrukturerad intervju

Gällande typ av intervju var tanken att först genomföra strukturerade intervjuer men ändrades till halvstrukturerade intervjuer. Halvstrukturerad intervju, enligt Kvale och Brinkmann (2009) omfattar en rad förslag till frågor och teman men samtidigt finns det utrymme för ändringar gällande frågornas form eller ordning. Samt att svaren som ges kan följas upp av forskaren genom spontana följdfrågor där informanten erbjuds utveckla svaren om det behövs. Frågorna bör vara korta och lättförstådda samt att det är givande att ha inledande frågor som är lätta att relatera till samt svara på. I linje med Kvale och Brinkmann (2009) valdes olika teman ut och centrala frågor formulerades. För att avgöra om frågorna var relevanta och formulerade på ett givande sätt genomfördes en förstudie på en förskollärarstudent. Det resulterade i att två frågor togs bort av anledning till att de ansågs överflödiga. Samt att några frågor formulerades om där en av anledningarna var att frågan ansågs vara ledande och inte öppen. Även personliga frågor gällande hur länge informanten arbetat inom förskolan samt informatens ålder och kön lades till i början av intervjun. Både i syfte att det kan vara intressanta aspekter men även för att det kan underlätta för informanten att svara på enklare frågor i början. Det resulterade i 17 intervjufrågor med några tillhörande följdfrågor. I linje med Kvale och Brinkmann (2009) var tanken att genomföra kortare intervjuer som är rik på mening samt att frågorna är korta men svaren resulterar i att vara långa och djupa.

Själva genomförandet av intervjun gjordes på informaternas förskola av anledningen till att alla föreslog det samt att den kan tänkas vara en trygghet för informanten att vistas i en bekant miljö. I den mån det var möjligt genomfördes intervjuerna i en lugn miljö där ett avskilt rum fanns tillgängligt. I två av fallen satt jag och informanten själva i ett rum utan att bli störda eller avbrutna. I ett av fallen gick en person in i rummet under ett tillfälle och intervjun avbröts några sekunder men kunde återupptas när personen gått ut. Under det fjärde tillfället fanns ingen möjlighet att sitta i ett avskilt rum utan intervjun genomfördes i ett rum dit annan personal hade tillgång. Tre personer kom och gick men intervjun fortsatte under tiden. I linje med vad Kvale och Brinkmann (2009) anser, avslutades intervjun med att informera att det inte finns fler intervjufrågor samt att informanten tillfrågades om hon ville lägga till något. Informanterna fick sedan information om att bandspelaren stängdes av och informanten fick sedan chans att ventileras fritt efter intervjun om det önskades.

5.3 Analys av data

Den totala mängden insamlad data bestod av 2 timmar och 2 minuter inspelad data från fyra intervjuer. Totalt motsvarade det 46 sidor transkriberad text där data är skriven i ordbehandlingsprogrammet Word med Times New Roman textstorlek 11.

Data i form av intervjuer har transkriberats (se bilaga 3 för intervjufrågor). Att transkribera intervjuer är en tolkande process och handlar om att ändra en form till en annan, alltså en översättning från muntlig diskurs till skriftlig diskurs. Det finns inget rätt sätt att göra en översättning på utan forskaren borde istället välja en lämplig utskrift som passar för forskningssyftet (Kvale & Brinkmann, 2009). Utskrifterna skrevs ut så nära ett skriftspråk som möjligt för att lättast kunna läsa och tolka resultatet. Allt som sas under intervjuerna togs med i utskriften. Pauser och skratt togs med men inte tonhöjd och likande då syftet inte var att undersöka på vilket sätt de uttrycker sig utan mer innebörden av det de uttrycker.

Datamaterialet analyserades sedan med avsikten att synliggöra informanternas olika uppfattningar. Kvale & Brinkmann (2009) lyfter fram kodning i syfte att hitta olika teman eller kategorier samt att finna likheter och olikheter. I linje med Kvale & Brinkmann kodades resultatet i syfte att hitta olika kategorier av uppfattningar och syftet var även att finna likheter och olikheter för att hålla isär uppfattningarna. Informanternas uppfattningar delades in i olika kategorier. Avsikten var att hitta övergripande kategorier samt underkategorier som redan på rubriknivå beskriver vad informanterna ger uttryck för.

All transkriberad data i form av 46 sidor användes inte på grund av att det var för alldeles för mycket data att redovisa. Data som ansågs besvara studiens syfte och frågeställningar inkluderades. Fokus var att identifiera uppfattningar som beskrev demokrati, demokratisk klimat, delaktighet och inflytande. Det gjordes genom att noggrant läsa transkriberad text och kategorisera uppfattningar. För att minska risken för feltolkning av data lästes transkriberad text ytterligare gånger enligt metod beskriven av Kvale och Brinkmann (2009). Även uppfattningar som beskrev de yngsta barnens kommunikation och hur kommunikationen tas tillvara, var av intresse. Uppfattningar som beskrev pedagogens roll valdes även att inkluderas, eftersom pedagogens roll i förhållande till de yngsta barnens möjligheter till inflytande och delaktighet anses vara av betydelse. Uppfattningar som beskrev svårigheter och hinder samt möjligheter till de yngsta barnens delaktighet och inflytande blev exkluderat i resultatredovisningen. Även uppfattningar vilka rörde vad barn är kapabla till att bestämma om. Det berodde på att de uppfattningarna inte lika tydligt ansågs vara kopplade till studiens syfte. En del av de uppfattningarna presenteras istället under rubriken diskussion. Material vilket ansågs inte besvara studiens syfte exkluderades helt ur studien.

5.4 Reliabilitet och validitet

Lantz (2011) förklarar begreppet reliabilitet med graden av tillförlitlighet i en studie och finns till för att uppskatta om det finns risk för att slumpen kan ha påverkat resultatet. Om resultatet inte stämmer överens med verkligheten kan slumpfel ha uppstått. Lantz förklarar validitet med ett mått på hur väl man lyckats mäta det som var tänkt att mäta i studien. Om resultatet inte stämmer överens med verkligheten och kännetecknas av en dålig validitet beror det på att forskaren har gjort något systematiskt fel, genom att exempelvis ha valt fel metod eller planerat fel. Studiens syfte är att undersöka ett fåtal förskollärares uppfattningar om de yngsta barnens delaktighet och inflytande. Metoden i form av kvalitativa intervjuer är då den mest lämpliga metoden för att undersöka det syftet och bidrar därför med god validitet till studien. Att informanterna är förskollärare som i nuläget är verksamma med de yngsta barnen bidrar ytterligare med att studien kan anses ha en god validitet. Något som kan bidra till sämre reliabilitet i studien är att det kan finnas en risk att informanternas uppfattningar inte helt överensstämmer med deras uppfattningar i verkligheten. Det är ett problem som gäller alla studier där intervjuer genomförs, eftersom man som forskare aldrig säkert kan vet att det sägs

är sannhetsenligt. Det kan handla om att informanterna av olika anledningar väljer att besvara frågorna på ett sätt som exempelvis får dem att framstå på ett bättre sätt. (Nunkoosing, 2005).

5.5 Etiska aspekter

Kvale & Brinkmann (2009) presenterar etiska riktlinjer och lyfter fram informerat samtycke vilket betyder att informanterna ska informeras om studiens omfattning och syfte, även att informanterna deltar frivilligt och att de när som helst kan välja att inte längre medverka. I linje med Kvale & Brinkmann (2009) informerades informanterna om vad studien skulle handla om i form av ett informationsbrev. De som sedan tackade ja till att medverka blev tilldelade ett samtyckesbrev där de fick ytterliggare information om studien samt information om att de när som helst kunde välja att avbryta sin medverkan (se bilaga 2 för samtyckesbrev). De blev även informerade om att intervjun skulle spelas in med ljudupptagning. Informanterna fick sedan skriva på med sin underskrift för att ge sitt samtycke till medverkan. Den insamlade datan från intervjuerna har förvarats på ett säkert ställe samt att materialet inte används till något annat syfte, och även det informerades informanterna om. Konfidentialitet betyder enligt Kvale och Brinkmann (2009) att privat data som kan identifiera informanterna inte kommer avslöjas. Informanterna försäkrades om att deras identitet kommer skyddas genom att deras namn anonymiseras i studien.

5.6 Metoddiskussion

Nedan följer en diskussion där studiens metod diskuteras och problematiseras.

5.6.1 Halvstrukturerad intervju

Tanken var först att genomföra strukturerade intervjuer. Fördelen med det hade kunnat vara att säkra att informanterna gavs samma slags frågor eftersom det inte finns utrymme för lika stor frihet med exempelvis följdfrågor och att forskaren kan ändra ordningsföljden. En annan fördel kan vara att resultatet då blir lättare att sammanställa. Studiens metod blev istället halvstrukturerade intervjuer där fördelen kan vara att intervjuerna resulterar i djupare svar där informanternas uppfattningar och tankar lättare kan synliggöras. När det stod klart att studien skulle utgå från en livsvärldsansats bidrog även det till att det var mer passande att använda sig av halvstrukturerade intervjuer där informantens livsvärld lättare kunde nås.

5.6.2 Antal informanter

Hur många informanter som ska inkluderas i en studie kan diskuteras och i detta fallet var tanken från början att inkludera fyra stycken och så blev fallet. Möjligheten fanns dock att under arbetes gång inkludera flera om det upplevdes vara för lite data att analysera. Fyra informanter kan tänkas vara få till antalet och fler informanter kan tänkas ge en vidare bild eller resultera i fler varianter av uppfattningar. Samtidigt bidrar få intervjuer med att resultatet kan tänkas bli djupare med mer innehållsrika svar, som var tanken i denna studie. Resultatet av studien kan således inte anses vara generaliserbart men det skapar en bild över förskollärarnas uppfattningar, vilket är syftet med kvalitativa ansatser.

5.6.3 Avbrutna intervjuer

Att alla intervjuer inte kan genomföras i lugn och ro utan risk att bli avbrutna kan påverka resultatet i form av att främst informanterna, men även att forskaren, blir påverkade av det. Det kan leda till att informanten blir distraherad och inte kan ge de svar som var tänkt och att den intervjun inte kan ses som likvärdig de andra. I denna studie skedde det att intervjuer

tillfälligt pausades för att någon kom in i rummet eller att informanten valde att fortsätta prata och försöka ignorera den tredje personen i fråga. Men författaren är av uppfattningen att denna påverkan anses vara marginell och att det inte påverkar studiens resultat.

5.6.4 Intervjufrågor

En förstudie genomfördes med en förskollärestudent och resulterade i att frågor togs bort samt att några frågor formulerades om. Det kan tänkas ha bidragit till att intervjufrågorna var mer relevanta för studiens syfte och bättre formulerade vid intervjusituationen med informanten. Konsekvenserna av att inte genomföra en förstudie kan bland annat leda till att alla frågorna inte är relevanta för studien eller att frågorna är för svårt formulerade.

Att skicka ut intervjufrågorna i förhand kunde ha resulterat i att informanterna var mer förberedda på frågorna eftersom det var ett stort antal frågor som ställdes och att några av informanterna uttryckte att en del av frågorna var svåra att svara på. Men genom att inte skicka ut intervjufrågorna är fördelen att informanterna inte kan läsa in sig på att svara på ett visst sätt och att svaren därmed blir mer sanningsenliga.

5.6.5 Tolkning av resultat

Genom översättningen ändras formen från muntligt till skriftligt och redan där är forskaren med och mer eller mindre påverkar det som sagts. Allt som säs under intervjuerna transkriberades och det skrevs ut så nära skriftspråket som möjligt i syfte att lättare kunna läsa av det och tolka det. Pauser och skratt inkluderades och det kan underlätta att tolka innebörden av vissa uppfattningar och uttryck. Att resultatet tolkas av forskaren innebär att det är forskarens perspektiv på det som sagts som presenteras. Det finns en strävan att presentera informanternas uppfattningar utan att påverka det men samtidigt är det svårt att vara helt objektiv i arbetet med att sammanställa resultatet.

6 Resultat

Resultatet har identifierat många olika aspekter kring demokrati, inflytande och delaktighet. Några av aspekterna vilka har identifierats kommer inte redovisas under resultat utan kommer istället diskuteras i den avslutande diskussionen. Det som fokuseras under resultat är det vilket tydligast kan kopplas till syftet och frågeställningarna. Nedan följer olika teman som identifierats utifrån de transkriberade intervjuerna som berör vilka uppfattningar informanterna har på ett demokratiskt klimat, inflytande och delaktighet, de yngsta barnens kommunikation samt pedagogens roll. Eftersom jag har inspirerats av livsvärldsfenomenlogin är det förskollärarens uppfattningar som står i fokus.

6.1 Olika uppfattningar av ett demokratiskt klimat

Som nämnts tidigare i texten uttrycker förskolans läroplan att förskolan ska erbjuda barnen ett demokratiskt klimat. Förskollärarens uppfattningar kring vad ett demokratiskt klimat kan innebära för de yngsta förskolebarnen är många och de skiljer sig delvis åt men samtidigt ligger de nära varandra. Några beskrev det mer övergripande och stort medan andra beskrev det mer konkret i förhållande till förskolan.

Ordet demokrati används inte men demokrati skapas tillsammans

Marie: ”Just ordet demokrati är lite svårt med de små, men att barnen ska få vara med och tycka till, att vi ska lyssna på barnen, och att barnen ska lyssna på varandra”

Marie verkar uppleva att just ordet demokrati känns svårt när det kommer till de yngsta barnen men hon uttrycker att demokrati blir synligt genom att de tillsammans gör val samt att de tar hänsyn till varandra. Hon lyfter att hon tycker det handlar om att barnen ska få vara med och tycka till, att pedagogerna ska lyssna på barnen samt att barnen ska lyssna på varandra. Sofi uttrycker att det är centralt att barn känner delaktighet i relation till andra barn och vuxna och att barnen ska få känna vad demokrati är i barngruppen.

Sofi: ”Att man får känna sig, känna delaktighet. Och det liksom handlar ju både, i relation till vuxna och i relation till barn, alltså till kompisar. Men också i det lilla, att i gruppen får känna demokrati”

Ett demokratiskt klimat är en komplex fråga

Några av informanterna har svårt att svara på vad ett demokratiskt klimat är och de ger många olika svar på vad det kan handla om i förskolan. Sofi upplever att det är en komplex och stor fråga.

Sofi: ”Ja, mmm, det är ju en ganska komplex fråga (Skrattar) Ja ganska, det är en väldigt stor fråga, och jag tror inte jag kommer kunna lämna nåt direkt färdigt svar på det”

Att lyssna på barnen är bland de viktigaste

Alice tycker att det handlar om att pedagogerna ska lyssna på barnen vilket hon anser är bland det viktigaste. Hon tar även upp att det handlar om att ta in barnens tankar, idéer samt intressen och utforma verksamheten utefter det. Vidare beskriver hon att de yngre barnen kan

ha svårt för att uttrycka sig. Som pedagog behöver man därför läsa av barnen och på så sätt försöka lyssna och förstå vad de uttrycker.

Alice: ”Att man lyssnar på barnen, eh, alltså försöker ta in deras tankar och ideer, eh, som våra små kan inte direkt uttrycka vad dem vill eller vad dem tänker, men då får man på något sätt lära sig att läsa av dem” Eh, asså, nä men det tycker jag är det viktigaste, att lyssna på dem!

Att kunna göra sin röst hörd och kunna påverka

Ingrid: ”Alltså när jag tänker demokrati så tänker jag att man ska ha en chans till att, att göra sin röst hörd, inte att man ska alltid få sin vilja igenom utan att det ska finnas, det ska finnas tillfälle eller att man ska känna att man kan påverka sin situation liksom, på något sätt. Man ska kunna påverka, påverka vad man gör här, vad vi fokuserar på och, kanske även, ja men bli lyssnad på”

När Ingrid hör begreppet demokrati tänker hon på att man ska ges chans att göra sin röst hörd. Hon verkar mena att det inte bara handlar om att få sin vilja igenom, utan det handlar mer om att det ska finnas en känsla av att man kan påverka sin situation. Hon verkar även mena att barnen ska kunna påverka sin vistelse på förskolan och vad som fokuseras i verksamheten. Även Sofi uttrycker att barn ska kunna göra sina röster hörda på det sättet som de kan göra sin röst hörd, om det så är genom verbalt språk, gester eller genom ljud.

Sofi: ”Och också så att man får göra sin röst hörd, på det sättet som man kan göra sin röst hörd, om det så är att, att förmedla det via bara nåt ljud eller via gester eller alltså det sättet som man kan göra sin röst hörd”

6.2 Följder av att delta i ett demokratiskt klimat

Samtliga förskollärarna uppfattar att det är betydelsefullt att de yngsta barnen får delta i ett demokratiskt klimat, men de har olika uppfattningar om varför. Nedan synliggörs deras olika uppfattningar om vilken betydelse ett demokratiskt klimat har för barn.

Att våga uttrycka sig och göra sin röst hörd i en grupp

”För jag kan tänka mig att skolan är ganska odemokratiskt. Eh i alla fall när jag var i skolan. Det är ju väldigt vuxenstyrt i skolan, jag vet inte riktigt hur det funkar i skolan nu men det är ju mycket mer styrt av planer och jag tänka mig att man inte alls har den möjligheten att se till barnens intressen”

Alice beskriver delvis utifrån egna erfarenheter att skolan är mer odemokratisk än förskolan på så vis att det är mer vuxenstyrt och att möjligheterna är sämre gällande att se till barnens intresse. Alice uttrycker vidare att det är viktigt att barn får med sig från förskolan att det är viktigt att våga uttrycka sin åsikt och våga göra sin röst hörd. Det är även något Ingrid uttrycker, hon menar att det är en viktig del att barn får med sig egenskapen att göra sin röst hörd i grupp.

”Ja det är jätte viktigt, jag tänker att det är en av dem sakerna som vi håller på med här, att man i grupp faktiskt ska få känna att man får sin röst hörd liksom”

Lyssna till alla barn och samtidigt stärka deras självkänsla

Alice tycker att det är centralt att stärka de barnen som inte vågar ta så mycket plats. Hon ser risken att det annars kan leda till att den som hörs mest är den som pedagogerna hör.

”Men där är ju vi jätteviktiga, att vi ska vara närvarande och kunna uppmärksamma de barnen som inte vågar ta så stor plats. Så att dem också, vågar, göra sin röst hörd i slutändan, uppmuntra dem lite extra. Annars kan det ju bli att den som skriker högst, att det är bara är den man hör”

I linje med Alice uttrycker även Marie att det är viktigt att alla barn ges samma möjligheter, även de barnen som ses som tysta och blyga. Marie kopplar det med att alla barn är unika och betonar vikten av att stärka barns självkänsla. Hon uttrycker det genom att säga:

Marie: ”Ja och det kan vara en sån enkel grej som vilken bok ska vi läsa. Då kanske någon säger den tar vi! Men vilken tycker du? Vilken vill du läsa idag? Att man verkligen lyssnar på det barnet också. Man ser riktigt hur de blommar upp, åh ska vi välja den jag tycker om! Ja hon lyssnade på mig, eller alla lyssnade på mig”

Hon verkar mena att det är viktigt att stärka barnen även i vardagliga situationer som vid bokläsning och att hon tycker sig se när ett barn stärks av att få inflytande. Marie uttrycker att det som barnen tänker och uttrycker ska ses som något viktigt. För att barnen ska blomma upp till något, som hon uttrycker det, behöver barnen tro på det de tänker och gör. Vikten av att stärka barnen redan från början anser hon är viktigt eftersom det kan gynna dem under deras skolgång och i framtiden.

Förskolan är en viktig arena och mötesplats

Ingrid: ”Och på något sätt är det viktigt att man i tidig ålder får lära sig att lyssna på andra, man kan inte alltid se sig själv som den enda viktiga individen. Jag tänker att det är en viktig arena för det liksom, och det här med tolerans och olikheter. Eh, att man får möta, det blir en slags mötesplats, för är man själv hemma med sina föräldrar och kommer till förskolan så är det så mycket, så många olika personligheter, så många olika kulturer, alltså alla har ju olika hemkulturer liksom på något sätt”

Ingrid uttrycker att barnen behöver lära sig att se och lyssna på andra människor. Hon menar att barnen behöver förstå att allt inte kretsar kring dem själva. Hon uttrycker även att förskolan blir en viktig arena för att lära sig om tolerans och olikheter eftersom barnen får möta andra människor med olika personligheter, åsikter och kulturer. Förskolan blir då en viktig mötesplats, där man som individ ska våga vara sig själv och våga uttrycka sig. Sofi är inne på samma spår och uttrycker att barnen behöver lära sig att möta olika typer av människor och att barnen lär sig att vara ödmjuka mot andra.

Sofi: ”Eh, att de faktiskt ska delta i vårt samhälle och växa upp i vårt samhälle och, känna att de ska våga vara de personerna de vill vara, men att

de också ska vara ödmjuka mot andra, och våga möta olika typer av människor i framtiden”

Allt faller utan demokrati

Sofi menar att det är grundläggande med demokrati och att få delta i ett demokratiskt klimat. Hon uttrycker det på följande sätt:

Sofi: ”Jag tänker att det är så grundläggande, utan det så faller allt annat på något sätt, vi kan jobba med hur mycket kunskap och inläring som helst men om det faller där så ja, det är det mest grundläggande”

Hon verkar hävda att det inte spelar någon större roll hur mycket pedagoger arbetar med barnens lärande och utveckling om de inte får med sig vad demokrati är. Hon betonar även att barnen ska växa upp och delta i samhället och att det därav blir betydelsefullt. Alice lyfter också att demokrati är något som är grundläggande och att det är i förskolan som grunden till demokrati läggs. Alice upplever att det kan bli svårt om barnen inte får med sig det från början.

Alice: Ja men en grundläggande värdegrund typ, eh, så det är nog ett av våra viktigaste uppdrag faktiskt. Ja, för det är nog svårt att göra det sen, om dem inte får med sig det nu.

6.3 Olika uppfattningar av inflytande och delaktighet

Informanterna har diskuterat begreppen och gett sin syn på vad inflytande och delaktighet kan vara i förhållande till de yngsta barnen. Mycket av det som har framkommit är tydligt kopplat till den dagliga verksamheten i förskolan och dess innehåll. Informanterna lyfter fram många olika aspekter.

6.3.1 Möjligheter till inflytande och delaktighet

Förskolläraernas uppfattningar kring när de anser att barnen ges större och mindre chans till delaktighet och inflytande under en dag på förskolan, skiljer sig åt. Informanternas uppfattningar presenteras nedan.

Lika möjligheter under dagen

Ingrid: Det både finns möjligheter att inom det få välja men själva ramen kring vad man kan välja, vad säger man, är ju redan valt av oss, jag känner att det är så både på förmiddagen och eftermiddagen. Så på något sätt finns det alltid (paus 3 sek) val som är gjorda och där inom kan man välja som barn, så där tycker jag det ser lite lika ut under hela dagen. Vissa saker är ju så inrutade att det är så varje dag, och mest då dem här rutinerna då, mmm”

Ingrid tycker i det stora hela att det ser ganska likt ut under hela dagen när det kommer till de yngsta barnens delaktighet och inflytande. Hon lyfter fram att det finns rutiner och ramar under hela dagen, både på förmiddagen och eftermiddagen, som många gånger är förutbestämda och att barnen ofta har val inom de ramarna.

Större möjligheter i den fria leken

Alice: ”Mmm, (paus 4 sek) Det är väl i den fria leken. Jag tycker dem har ganska mycket valfrihet, i leken och så”

Alice upplever att barnen ges större möjligheter i den fria leken och att pedagogerna då kan finnas närvarande i leken och följa det barnen vill göra. Marie uttrycker också att barnen har stor chans till inflytande och delaktighet i den fria leken.

Marie: ”Alltså i leken så har dem ju mycket inflytande, vad dem vill leka och med vem dem vill leka”

Större möjligheter med hjälp av konkreta val

Alice upplever att barnen har stora möjligheter till inflytande och delaktighet under måltidssituationer där barnen ges konkreta val, där de själva kan välja vad de exempelvis vill äta och dricka.

Alice: Men egentligen är det väl också vid frukost och mellanmål, där får de välja ganska mycket själva. Vi frågar om de vill ha mjölk eller vatten, vad de vill ha på mackan, vilken macka de vill ha, där får dem kanske mycket val. Där får dem liksom det grundläggande att välja”

Marie lyfter även att läs-vilan för de största barnen innehåller möjligheter för inflytande och delaktighet där barnen ges chans att välja vad läs-vilan ska innehålla, i form av antingen böcker, flanosaga eller skärmplatta.

Marie: ”När de små barnen sover, så har vi alltid en läsvila för de stora, och läsvidan kan bestå av vad de vill, en bok, en flanosaga, det kan vara I-paden”

Större möjligheter med närvarande personal

Sofi: ”Mmm på förmiddagen har de absolut större valmöjligheter, för då har vi mest personal, och då har vi lättare att lyssna på dagen och anpassa oss efter deras liksom val. Mmm så ja, på eftermiddagen kan de också ha, då är vi två personal och det kan vara svårare”

Sofi lyfter fram att barnen har större möjligheter under förmiddagen eftersom de är fler pedagoger närvarande och det blir lättare för pedagogerna att lyssna och anpassa sig efter barnen. Ju färre pedagoger det finns tillgängligt ju svårare blir det att låta barnen få inflytande över verksamheten uttrycker Sofi.

Mindre möjligheter på grund av förskolans rutiner

Alice: ”Hmm, alltså alla, vi kan ju inte göra så mycket åt alla rutiner. Man kan inte ge barnen de här utrymmet och kanske bara stanna upp och lyssna på en fågel eller låta dem måla lite extra, utan man får hålla det ganska kort. Jaa, det kan jag känna, där får dem ganska dåligt inflytande då, man kan liksom inte sticka av så mycket från planeringen”

Alice tycker att barnen ges mindre chans till inflytande och delaktighet när det kommer till alla rutiner under dagen. Exempelvis under förmiddagen kan barnens möjligheter till delaktighet och inflytande begränsas på grund av förskolans rutiner. Detta händer bland annat när de är på utflykt och barnen visar intresse för något under vägen. Alice upplever då att de inte kan följa det som barnen visar intresse för utan istället tvingas de skynda på barnen för att hinna tillbaka till förskolan i tid. Sofi menar att de rutinstyrda situationerna är de situationer barnen kan påverka minst och lyfter bland annat upp att barnen inte direkt kan styra över när de ska äta lunch, vila eller byta blöja.

Sofi: ”Mmm, ja, det är till exempel när vi äter lunch, när vi vilar, men många av dem här rutinstyrda situationerna liksom, när vi byter blöja och så, de har inte så stora möjligheter att påverka det, eller de kan säga att jag vill inte byta min blöja nu och då kan man vänta en stund men lite senare kommer vi igen och nu ska vi byta blöja liksom”

Mindre möjligheter när pedagogerna har planerat aktiviteter

Marie upplever att barnen inte har lika stora chanser till inflytande när pedagogerna har planerat olika aktiviteter eller teman. Det som barnen uttrycker att de vill göra istället kan inte uppfyllas just då och därmed har barnen inte så stora möjligheter till inflytande och delaktighet.

Marie: ”Ja det är väl när vi har dem här grupperna när vi liksom har planerat ungefär vad vi ska göra, det är inte alltid som dem kan bestämma vad vi ska göra. Nu håller vi på lite med grön flagg, och då är det ju lite med naturen och det här med trygghet och samarbete, hygien och, har vi bestämt något som vi ska prata om då kanske vi säger att vi gör det sen men nu gör vi detta nu”

6.3.2 Inflytande och delaktighet i lek

Både Marie och Alice upplever att barnen har goda möjligheter till delaktighet och inflytande när det kommer till barnens lek.

I den fria leken har barnen mycket valfrihet

Både Marie och Alice upplever att barnen har mycket valfrihet i leken, som nämnts tidigare. Marie upplever att barnen har mycket inflytande över sin lek, genom att de kan välja vilka de vill leka med, vad de vill leka och att barnen fritt väljer leksaker. Alice beskriver också att barnen har mycket inflytande över den fria leken där barnen själva har mycket valfrihet. Både Marie och Alice menar att de vuxna inte är med lika mycket och styr, utan att barnen har många fria val. Alice påpekar att hennes definition av frilek inte handlar om att pedagogerna lämnar barnen att leka själva utan hon betonar att pedagogerna är väldigt närvarande i barnens lek och har ett intresse att följa barnen i deras lekar.

Alice: Jag kan tänka mig att, för vi, våra barn får mycket fri lek, alltså inte fri lek att vi bara lämnar dem men alltså att vi är här inne eller där ute och så är vi med i leken om man säger, närvarande”

Att välja att få leka ute eller inne styrs av förskolans rutiner

Marie tar upp att barnen ibland uttrycker att de inte vill gå ut och leka men att det kan vara svårt att lösa, mycket beroende på att det inte finns tillräckligt med personal. Om en pedagog ska gå på rast och en pedagog går hem finns ingen möjlighet att låta några barn vara inne utan alla måste gå ut. Alice berättar att barnen inte har så mycket möjligheter att få välja om de vill vara inne eller ute utan att pedagogerna brukar göra den uppdelningen, men oftast görs uppdelningen för barnens bästa. Sofi upplever att barnen ibland uttrycker att de vill gå ut men att det inte alltid är möjligt eftersom de har för många barn och för få pedagoger. Ingrid ser också en problematik när barn uttrycker att de vill gå ut och leka när omständigheterna inte riktigt tillåter det. Hon uttrycker det genom att säga:

Ingrid: ”Men i det så har dem ju inte möjlighet att säga att jag inte vill göra någonting av det här, jag vill gå ut istället, den möjligheten finns ju inte. Eh, den friheten finns ju inte, så de kan ju välja fast inom begränsade val liksom”

6.3.3 Inflytande och delaktighet gällande material och miljö

Informanterna lyfter olika uppfattningar kring delaktighet och inflytande gällande material och leksaker samt miljön.

Material och leksaker ska finnas tillgängligt

Alice menar att allt som finns framme gällande material och leksaker ska vara tillgängligt för barnen att kunna leka med och använda sig av. Tanken är att barnen ska kunna utforska deras material och att barnen känner att de kan undersöka och utforska fritt. Men hon berättar att vissa saker ligger högt upp och att det krävs en kommunikation mellan barnen och pedagogerna för att få det som önskas.

Alice: Ja dem har ju liksom det här till sig förfogande, vissa saker finns ju högt uppe och om de vill ha det så tar vi ju ner det eller så frågar man vill du ha det här? Vi försöker liksom få dem att, att försöka utforska vårt material. Och känna att de får använda vad dem vill”

Som pedagog försöker hon vara lyhörd för det och fråga barnen vad de vill ha. Sofi berättar också att de arbetar mycket med att allt material ska finnas synligt och tillgängligt för barnen genom att material finns i deras höjd.

Sofi: ”och vi jobbar ju ganska mycket med att de materialet som vi har ska finnas synligt för dem liksom, det ska vara på deras höjd och de som är framme ska de också ha tillgång till, det ska inte vara nej till det liksom”

Marie berättar även att de försöker erbjuda barnen olika typer av leksaker oberoende av exempelvis barnens kön.

Barnen har stora chanser att välja material

Sofi uttrycker att barnen har stor chans att välja om de vill leka med lera, med färger eller likande och tycker att de har mycket inflytande över ateljén. Förutsatt att pedagogerna inte har planerat en specifik aktivitet med ett specifikt material.

Sofi: ”Det beror ju också på vilka situationer, när vi är i ateljén till exempel, då har de väldigt stor möjlighet att välja vad de vill göra där, om inte vi har bestämt innan ett visst syfte vad vi ska göra. Men ganska ofta har de möjlighet att välja, jag vill jobba med lera eller jag vill jobba med färger eller mmm”

En medvetenhet kring val av material

Sofi berättar att pedagogerna tänker mycket kring vad barnen har för behov gällande materialet och vad de är intresserade av, därför försöker pedagogerna välja utifrån vad som verkar intressant för barnen. Hon menar även att de byter ut material som inte verkar uppskattas av barnen samt att de försöker fråga vad barnen önskar. Ingrid menar också att de arbetar ganska medvetet med de material som finns och att de väljs ut efter barnens intresse och vad barnen håller på att undersöka. Hon ger ett exempel där hon förklarar att barnen just nu håller på att undersöka dimensioner och volym. Pedagogerna försöker då anpassa materialet utefter det och för att utmana barnens lärande. Hon menar således att barnen har ett visst inflytande över materialet samt förskolans miljö och uttrycker det på följande sätt:

Ingrid: ”Och genom att vi tänker så och arbetar så med den miljön och det materialet vi har så tänker jag att man ändå på något sätt, så blir det ett inflytande från barnen för man utgår från dem på något sätt liksom”

Samtidigt förhåller hon sig kritisk till det genom att uttrycka att det är pedagogerna som tolkar det som barnen visar och uttrycker. Pedagogerna är därmed de som i slutändan väljer material och miljö. Hon uttrycker att det är svårt att veta om barnen känner att de får inflytande och känner sig delaktiga.

Ingrid: ”samtidigt är det ju så här när man jobbar med, när vi har valt ut projekt så är det ju ett projekt som vi har valt ut genom våra vuxna ögon, när vi har tolkat in vad vi tror barnen är intresserade av”

6.3.4 Inflytande och delaktighet gällande aktiviteter

Förskollärarna lyfter fram olika uppfattningar kring barnens inflytande och delaktighet inom val av aktiviteter.

Utforma aktiviteter utefter barnens intresse

Alice uttrycker att det är viktigt att utforma samlingen efter barnens intresse för att det ska kännas meningsfullt för barnen. Hon menar att det krävs att pedagoger tar hänsyn till det som barnen tycker är viktigt när man planerar olika aktiviteter som exempelvis samlingar och att barnen på detta sätt får ett visst inflytande.

Alice: ”Eh man försöker utforma samlingen så de tycker det är kul. Så man liksom gör sådant som är meningsfullt för dem. Annars kan man lika väl lägga ner, eller så”

Pedagogerna bestämmer ramarna för aktiviteterna

Sofi är funderingsam kring hur mycket barnen har inflytande över när hon i samband med det pratar om aktiviteter. Personalen styr oftast upp det genom att de låter barnen välja på några olika aktiviteter, men barnen kan då inte välja vilken aktivitet som helst.

Sofi: Och egentligen vet jag inte om, dem styr väl kanske egentligen på det stora hela inte jätte mycket över sin dag när man tänker efter, alltså för att vi har ju dem aktiviteterna och de har chans att välja dem aktiviteterna men inte vilka aktiviteter som helst, alltså förstår du?”

Barnen kan göra ett konkret beslutsfattande i val av aktivitet

Ingrid lyfter fram att barnen får möjlighet till ett konkret beslutsfattande. På hennes avdelning får barnen placera en bild på sig själv på det rummet som de vill vara i. Hon verkar mena att det då blir tydligt för barnen att det är de själva som väljer aktivitet.

Ingrid: ”Och i det så har vi försökt med att få med att de ska få välja vilken aktivitet de vill vara med i, vi har ju olika projektgrupper, och där blir det ju ett väldigt konkret beslutsfattande att jag får ta min bild och sätta på ett rum och där får jag ta ett beslut vad jag får vara”

Barnen måste inte delta med de behöver vara fysiskt närvarande

Alice: ”Jaa, sen så kan det ju vara så att man måste vara fysiskt närvarande, så nu fick ju han gå med dit och sitta och titta, och känna in sig lite. För så måste man göra ibland, att dem måste följa med men dem måste inte göra”

Alice uttrycker att hon inte tvingar barn att vara med på en planerad aktivitet men hon säger att barnet ibland måste vara fysiskt närvarande i rummet för att det ska fungera. Hon verkar syfta på att det inte är möjligt att låta barnet välja att göra något helt annat då det inte finns någon tillgänglig pedagog. Alice berättar även att det händer att vissa barn inte vill delta i samlingen vilket det är okej men de behöver oftast vistas i samma rum. Ingrid problematiserar begreppet delaktighet och tycker sig se barn som är delaktiga i deras aktiviteter trots att det kanske inte ser ut så i första anblick, att de inte fysiskt deltagande utan mer observerande och tar in det som sker runt omkring.

Ingrid: ” Eh, chansen att kunna vara delaktig och ibland är man ju delaktig på olika sätt, jag tänker som när vi håller på med våra projekt så kan man ju se att vissa är delaktiga fast de kanske inte är aktivt deltagande med kroppen. Men man kanske kan se att de sitter bakom och sitter och observerar, dem är ändå, dem tar in det som händer och vad deras kompisar gör och det är också någon slags lärande och delaktighet”

Uppmuntra barnen till att vilja delta i aktiviteter

Marie uttrycker att de gärna vill att barnen ska ta del av aktiviteterna och att hon vill att barnen deltar en stund. Hon berättar om ett barn som inte ville vara med och måla men att pedagogerna försökte locka barnet till att vara med vilket medförde att barnet i slutändan verkade väldigt stolt över sin teckning. Hon menar att pedagoger ibland behöver vara extra stödjande och engagerade för att fånga barnens intresse för att barn ska vilja delta.

Marie: Det är ju också en sån sak, man vill ju gärna att barnen ska sitta med en liten stund och få vara med och höra det vi pratar om eller det vi ska göra. Vi har ett barn som inte vill måla, men vi lockade fram en teckning en gång som han var så glad över, åh, och hans mamma åh har du gjort den? Och han växte flera meter liksom”

6.3.5 Inflytande och delaktighet inom temaarbete och projekt

Ett mönster som kan identifieras är att förskollärarna upplever att det oftast är pedagogerna själva som beslutar om vilket temaarbete eller projekt som ska startas upp med barnen. De problematiserar barnens chanser till inflytande och delaktighet i och med att pedagogerna många gånger är de som sätter ramarna.

Pedagogerna väljer oftast tema eller projekt

Marie menar att det är svårt att få med barnens inflytande när det kommer till val av temaarbete och att det resulterar i att det är pedagogerna som väljer. Sofi berättar att de projekt som pedagogerna startar bygger på observationer samt dokumentation av barnen och vad de intresserar sig för. Sofi menar att barnen därmed kan tänkas få ett inflytande över projektet.

Sofi: ”och så dokumenterar vi och observerar vi väldigt mycket vad det är dem håller på med, försöker se vad det är dem intresserar sig för. Och utifrån det, så fattar vi ju beslut som barnen egentligen inte är så delaktiga i, men det grundar ju sig på vad vi har sett hos barnen. Och på så sätt, eh, tänker jag att dem blir delaktiga fast det blir ju indirekt”

Möjligheten finns att utforma det utifrån barnens intresse

Alice: ”Sen så kan man ju självklart utforma aktiviteten utifrån barnens intresse”

Alice uttrycker att möjligheten finns att försöka utforma teman utefter barnens intresse. Marie upplever att det är svårt att göra barnen delaktiga i val av tema men säger samtidigt att pedagoger har möjligheten att se vad barnen är intresserade av för tillfället och därigenom välja ett tema.

Barnen har chans till inflytande och delaktighet inom temat

Marie uttrycker att barnen har stor chans att fylla temat med innehåll genom att de visar vad de är intresserade av. Sofi uttrycker att de arbetar för att barnen ska känna sig delaktiga och att de ska kunna göra sina val inom de ramar och rutiner som finns. Hon tar även upp att hon tycker att barnen känns delaktiga i de projekt som de har. Eftersom barnen inom projektet har chans att flytta på sig och ändra aktivitet uttrycker Sofi att det känns demokratiskt eftersom barnen har stora möjligheter att välja.

Sofi: ”Sen när de har valt så är det inte så att de måste stanna där hela tiden, utan de kan ju flytta på sig, alltså, så själva liksom aktiviteten, projektet som vi jobbar med är väl ganska demokratiskt känner jag för att de har möjlighet att flytta på sig och välja”

Betydelsefullt att göra det som barnen är intresserade av

Marie verkar mena att det är betydelsefullt att göra sådant som barnen tycker är roligt eftersom hon upplever att hon får med sig barnen på ett helt annat sätt. Hon uttrycker att det inte blir så givande för barnen om pedagogerna bestämmer att de ska arbeta med exempelvis temat skalbaggar utan att ta hänsyn till barnens intressen.

Marie: ”Ja, säg nu att alla barnen tycker om, alltså riddare eller slott och sådant där, då kanske man kan ha ett tema som handlar om det. Då får man ju med sig barnen på ett jättebra sätt. Än att lära sig om skalbaggar och, förstår du vad jag menar?”

Ingrid uttrycker i linje med Marie att det inte är givande för barnen att pedagogerna exempelvis väljer tema löv under hösten utan att direkt ta hänsyn till om det finns ett intresse för det hos barnen.

6.3.6 Inflytande och delaktighet i rutinsituationer

Med rutinsituationer menas måltidssituationer, blöjbyte, sovvila, påklädning och andra situationer som sker varje dag.

Barnen får en betydelsefull roll i gruppen genom delaktighet

Ingrid: ”Och man kan ju känna delaktighet i en grupp, för får man ta ansvar i en grupp och liksom att man känner att jag klarar av det här, jag kan hämta det här, eller jag kan visa min kompis hur man gör det här, eh man blir ju kanske delaktig i gruppen om man känner att man får en roll som behövs i gruppen”

Ingrid berättar att hon ofta förvånas över vad barnen kan och klarar av och att barnen kan hjälpa till mycket på avdelningen med olika rutinsituationer. Hon kopplar samman delaktighet med att barnen känner att de klarar av saker och att de får en roll som är betydelsefull i gruppen. Det kan handla om att barnen får hämta något eller hjälpa en kompis.

Goda chanser till delaktighet i rutinsituationer

Alice berättar att de arbetar med självständighet och att barnen ska kunna klara av saker i vardagen. En del är att barn får klä av sig kläderna själva vid blöjbyte och på så sätt bli delaktiga i en rutinsituation. Hon tar upp andra aspekter där hon upplever att barnen kan bli delaktiga i sin vardag och hon verkar mena att det är sådana situationer som kan vara betydelsefulla för de yngsta barnen. Hon uttrycker det på följande sätt:

Alice: ”Tvätta händerna själva, ta på sig skorna själva, de får välja om de vill äta med gaffel eller sked, breda sin macka själv, såna saker blir det i princip med de små!”

Alice upplever även att barnen har många chanser till inflytande och delaktighet vid måltidssituationer. Hon verkar mena att när barnen får välja vad de vill äta och dricka blir de tydligt för barnen själva att de får välja och att de har inflytande.

Barnen stärks av att få ta ansvar och hjälpa till

I samband med matsituationer berättar Marie att de använder sig av veckovårdar som hon anser en form av delaktighet. Ett äldre barn och ett yngre barn får samarbeta och hämta maten samt berätta vad det är för mat. Ibland ges de även chans att duka fram maten på borden eller ta fram bestick samt hämta exempelvis filmjolk från ett annat bord om det har tagit slut. Hon verkar mena att det stärker barnen när de får ta ansvar och hjälpa till.

Marie: ”Ja vi har något som vi kallar för veckovårdar, då är det två barn, då brukar vi ta en lite äldre och en lite yngre som får samarbeta. Nu får dem inte gå med och hämta maten för vi har haft mycket magsjuka och så men, de får stå när matvagnen kommer och så pratar vi om vad det är för mat och så får de presentera maten för varandra. Eller om det inte finns någon filmjolk kvar, så kan du få gå till det andra bordet och fråga liksom, det stärker ju dem jätte mycket.

Rutinerna styr men rutinerna kan anpassas efter barnen

Sofi: ”Men som mellanmål till exempel, har vi försökt att göra som ett val med ett rullande mellanmål, att vi dukar fram mackor vid två men man måste inte äta prick kl två”

Sofi lyfter att det är svårt för barnen att påverka verksamheten eftersom det finns bestämda rutiner och tidpunkter att hålla sig efter. Men Sofi berättar att pedagogerna har valt att ha rullande mellanmål och frukost där barnen har chans att komma och äta under en timmas tid. Därmed verkar de ha ändrat på rutinerna för barnens skull. Tanken verkar vara att barnen inte ska bli avbrutna i det de håller på med utan att de har möjlighet att komma lite senare.

Föräldrarnas önskan kan stå över barnens eller pedagogernas önskan

Marie upplever att barnen kan uttrycka att de vill sova mer efter att pedagogerna har väckt dem men att de inte kan få inflytande över den situationen. Många gånger har föräldrarna sagt något annat och då står föräldrarnas önskan över barnets och pedagogernas.

Marie: ”sen är det ju föräldrarna som är med och bestämma lite grann. Hur det funkar hemma, lägger dem sig nio, halv tio så måste vi korta ned tiden, även om barnen är jättetrötta”

6.4 Inflytande och delaktighet genom kommunikation

Flera av förskollärarna upplever att de yngsta barnen har ett begränsat utvecklat verbalt språk och att det kan vara ett hinder för barnens inflytande och delaktighet. Några av dem upplever att det är lättare att arbeta med de större förskolebarnen eftersom de lättare kan uttrycka vad de vill och vad de känner. Informanterna uttrycker även att det blir mycket tolkande och gissningar när det kommer till de yngsta barnens kommunikation.

De yngsta barnens olika sätt att kommunicera

Förutom det verbala språket lyfter informanterna fram olika kommunikationssätt som barnen använder sig av och de lyfter bland annat fram kroppsspråk, miner, gester, ögonkontakt,

pekningar, skrik, gurglanden och ljud. Alice lyfter fram att barnen tydligt visar med sina ansiktsuttryck vad de känner.

Alice: ”man lär sig ju att se på deras ansiktsuttryck och, alltså dem visar ju väldigt tydligt om de är ledsna eller de tjuvar av skratt eller, dem visar ju väldigt tydligt”

Marie beskriver att barnen hittar många bra sätt att uttrycka sig på och hon upplever att det är lätt att läsa av deras olika sätt att kommunicera.

Pedagoger behöver vara närvarande

Alice tar även upp att det är av stor vikt att pedagoger är inkännande och hon uttrycker att hon försöker vara öppen, uppmärksam och närvarande för att förstå barnens kommunikation.

Alice: ”Mmm man får ju försöka vara väldigt inkännande när man jobbar med de små. Ehm och eftersom vi är så nära dem hela tiden så känner vi ju dem väldigt väl, vi märker ju om någonting är fel”

Ingrid uttrycker också att pedagogerna bör ha en nära relation till barnen samt befinna sig i fysik nivå för att förstå dem.

Det underlättar om pedagogerna känner barnen väl

Alice upplever att det underlättar att förstå barnens kommunikation om man som pedagog känner barnen väl och har en vana att finnas nära barnen. Marie tar också upp att det krävs att man som pedagog känner barnen och att barnen är trygga för att de ska våga uttrycka sig. Ingrid är inne på samma spår och menar att det krävs en relation mellan barnen och pedagogerna. Hon uttrycker det genom att säga:

Ingrid: ”och skapa en kontakt med dem, för annars kanske dem inte vill visa det för dig, om man är frånvarande så känner ju barnen det direkt, då kommer dem ju inte till dig”

Ge barnen vertyg till att kunna kommunicera

Ingrid menar att de använder sig av exempelvis bilder tillsammans med barnen, där barnen får peka och kommunicera med hjälp av bilderna. Sofi nämner också att pedagoger kan underlätta barnens möjligheter att kommunicera med hjälp av olika verktyg, bland annat med hjälp av bilder eller tecken som stöd. Hon verkar vilja betona att pedagoger kan hjälpa barnen att hitta olika sätt att uttrycka sig på samt att det bidrar till att de lättare kan göra sig förstådda.

Sofi: ”men det är ju också ett jobb man gör, ge dem det verktyget att kunna förmedla, att kunna kommunicera med olika verktyg, mmm. och att de kan kommunicera på så många olika sätt, fast dem inte har sitt talade språk, de har jätte många möjligheter till det och man ger dem verktyg för det”

Marie beskriver att det kan underlätta att använda tecken som stöd med barnen för att de ska kunna hitta sätt att uttrycka sig på samt för att barnen ska kunna bli förstådda.

Tydlig kommunikation från pedagogerna

Flera av förskollärarna har även tagit upp att de försöker vara tydliga i sin kommunikation med barnen och framför allt när det rör sig om val som barnen kan göra. Exempelvis att de tydligt visar mjölken i ena handen och vattnet i den andra när de frågar barnen vad de vill dricka. De verkar vilja vara så tydliga som möjligt för att bidra till att barnen lättare kan förstå, svara eller utföra val.

Alice: ”Vill du ha den, den, den eller den, alltså dem får oftast två val och så får de välja någonting. Och ge dem det här grundläggande, att de får välja på knäcke eller mjuk macka”

6.5 Pedagogisk dokumentation som ett verktyg

Sofi och Ingrid berättar om att de använder sig av pedagogisk dokumentation som ett slags verktyg för att göra barnen delaktiga och för att de ska få inflytande. Framst fotograferar och filmar de men de använder sig även av observationer och anteckningar. Sofi förklarar varför de använder sig av pedagogisk dokumentation på följande sätt:

Sofi: ”så dokumenterar vi och observerar vi väldigt mycket vad det är dem håller på med, försöker se vad det är dem intresserar sig för, försöker se på vilket sätt de kommunicerar med varandra, eh, och liksom vad det är som verkar hett i gruppen, vad det är som verkar fånga deras intresse”

Syftet är således att få syn på vad som är populärt i gruppen och vad barnen intresserar sig för just nu. Sedan berättar Sofi att pedagogerna analyserar dokumentationen och att de sedan tar olika beslut som kan röra nästa projekt eller hur de ska gå vidare samt hur de ska utmana barnen i deras utforskande. Hon diskuterar hurvida barnen är delaktiga i det eller inte. Sofi menar att besluten grundar sig i barnen men det blir samtidigt de vuxnas tolkning av det och ett beslut som de vuxna tar. Trots det upplever hon att barnen faktiskt blir delaktiga fast indirekt. Ingrid berättar att det som har fångat hennes intresse med pedagogisk dokumentation är att det bidrar till att hon ser barnen på ett tydligare sätt. Hon får syn på vad barnen försöker säga genom deras handlande och kommunikation trots att de inte har ett verbalt språk. Som pedagog försöker hon ta vara på det som barnen visar och utifrån det försöker hon och sina kollegor utforma verksamheten. På det sättet tycker hon att barnen får ett visst inflytande.

Ingrid: ”Eh och där känner jag att, att man ser barnen så mycket tydligare, om man faktiskt tittar på vad är det dem gör hela dagarna, och genom att vi har en sån inställningen och verkligen försöker se det barnet försöker säga oss även om dem inte har ett verbalt språk, så ger ju dem något slags inflytande genom att vi faktiskt kanske ändrar miljön, vi planerar vår pedagogiska verksamheten utefter vad barnen visar att de är intresserade av”

6.6 Pedagogens roll

Alla förskollärare betonar på olika sätt att pedagogens roll är central när det kommer till barnens möjligheter till inflytande och delaktighet. Några av förskollärarna beskriver att äldre förskolebarn kan ha större möjligheter till inflytande genom att de har en mer välutvecklad kommunikativ förmåga. Men alla förskollärare uttryckte att det i slutändan handlar om hur pedagogerna är och arbetar och framst på vilket sätt pedagogerna låter barnen bli delaktiga och få inflytande över verksamheten.

6.6.1 Förhållningssätt och barnssyn

Hur pedagogerna bemöter barnen är något som alla informanterar upplever har stor betydelse. Några av förskollärarna tar upp att pedagogernas barnsyn, alltså hur man ser på barn, hur man pratar till barn samt vad man anser att barnen är kapabla till, påverkar barnen.

En ett-och-ett-halvt-åring kan ha mer inflytande än en femåring

Ingrid menar att det helt och hållet kan bero på pedagogernas förhållningssätt samt arbetsätt hurvida barnen ges chans till delaktighet och inflytande. Hon menar att ett barn som är ett och ett halvt år kan ha mycket mer inflytande och känna sig mer delaktig än ett barn som är fem år gammal. Hon uttrycker det på följande sätt:

Ingrid: ” För jag tänker även om man är stor, du har ett verbalt språk, fast har du ingen vuxen som lyssnar på vad du uttrycker är det ju skitsamma. Mot om du är en ett och ett halvt åring som inte pratar men som har pedagoger som tittar på dig vad du visar med hela kroppen och vad du kommunicerar genom, kroppsspråk och genom, de här verbala ljuden och det som du kan göra. Då kanske det är enklare att vara liten att känna sig lyssnad på än vad du gör som femåring”

Pedagogers barnsyn påverkar barnen

Alice förklarar att hon ser på barn som kompetenta, att de kan och att de vill. Hon tar även upp att pedagoger kan ha en annan barnsyn och att det påverkar barnens chanser till att få höra sin röst hörd samt till att påverka verksamheten. Hon verkar mena att det spelar stor roll vilken barnsyn pedagogerna har och att vissa pedagoger inte är engagerade och intresserade av det barnen uttrycker. Hon uttrycker sig på följande sätt:

Alice: ”Ja men det är ju att vara inkännande, särskilt med de små. Eh, för annars är det ju jättesvårt att kommunicera med dem, de handlar väl lite om vilken barnsyn man har kan jag känna. Eh för är du inte intresserad av att lyssna in vad barnen försöker säga med hela sitt kroppsspråk, då har du ju en ganska, vad ska man säga, gammeldags barnsyn”

Hur pedagoger ser på sin egen roll påverkar

Ingrid menar att det kan skilja sig gällande hur pedagoger ser på sin roll. Hon menar att vissa pedagoger ser på sin egen yrkesroll som att man är där för att byta blöja och sen gör man inte så mycket mer. Hon menar att denna synen på sin yrkesroll påverkar förskolans kvalitet. Hon uttrycker att det även handlar om hur pedagoger använder sin position som vuxen.

Ingrid: ” Så där tror jag det går tillbaka liksom, vad man som pedagog har för roll, hur använder jag min position eller alltså hur använder jag min makt som vuxen eller pedagog, hur ser jag på barnen, hur ser jag på lärande, hur ser jag på kunskap?”

Ingrid berättar vidare att hon tror att de vuxna alltid har mer makt än barnen och att pedagoger behöver tänka kring hur de använder sin makt samt hur de agerar tillsammans med barnen.

Pedagogers perspektiv och barnens perspektiv

Marie använder sig inte av begreppen förhållningssätt eller barnsyn men hon nämner barns perspektiv. Hon uttrycker att det är viktigt att försöka se saker och ting ur barnens ögon. Hon uttrycker att det kan skilja sig mellan vad pedagogerna tycker och tänker gentemot barnen. Hon uttrycker det genom att säga:

Marie: ”Ja, för man måste ha hjärtat med sig också och se det ur barnets synpunkt, eller perspektiv också. Tänk om jag var barn i den situationen? Hur hade jag velat ha det då?”

Sofi får också syn på barnens perspektiv genom pedagogisk dokumentation och hon förklarar att det framför allt visar sig genom att barnen gör något helt annat på filmen än vad pedagogerna hade tänkt att de skulle göra.

Ingrid menar att pedagoger behöver tänka bort sina egna planer ibland och istället se det utifrån barnen. Att arbeta med ett tema som pedagogerna har bestämt utifrån traditioner eller liknande, som hon kopplar samman med en mer traditionell förskola, tycker inte Ingrid är givande. Hon tycker istället att pedagoger behöver ta mer hänsyn till vad barnen intresserar sig för. Alice lyfter fram att hon ibland fokuserar på det barnen gör, i exempelvis en skapande aktivitet, ska resultera i ett resultat som kan visas upp för förskolechefen eller föräldrar. Hon uttrycker att hon egentligen är helt emot att barnen gör saker i syfte att producera ett uttänkt resultat och tycker mer att själva processen är viktig. Hon verkar mena att det är viktigt att se det ur barnens perspektiv men att det är lätt att som pedagog se det ur sitt eget perspektiv.

Alice: ”Tillexempel nu, vi hade påskägg och så fick barnen limma och hålla på glitter, då fick jag egentligen en gammeldags syn, att nu är det beslutat som räknas! (Skrattar) Nu ska vi glittra på här. Men en del barn skulle kunna sitta och bara limma och känna på det här med kladdet och konsistensen och liksom bara få träna, liksom bara känna och jobba med hela kroppen. Då har ju jag ett annat syfte än vad barnen har. För jag är egentligen helt emot att man ska göra något bara för att det ska bli ett resultat, för det är ju egentligen själva processen”

Vikten av att vara självkritisk

Ingrid menar även att en viktig del handlar om att vara självkritisk och fråga sig själv om pedagogerna verkligen gör barnens röster hörda eller om de verkligen lyssnar till barnen samt vilka barn som lyssnas till. Även att pedagoger i ett arbetslag vågar diskutera och ifrågasätta varandra.

Ingrid: ”Jaaa, och ja, det hör ju ändå ihop lite med det här att man ändå ser till, och reflektera kring det med att få verkligen alla barns röster hörda, lyssnar vi på alla barn, lyssnar vi på barnen på samma sätt? Alltså, eh, det är ju sånt som man måste ransaka sig själv om”

Marie menar också att det är viktigt att komma med nya idéer, våga göra förändringar och prova sig fram i ett arbetslag. Alice tar också upp att det är viktigt att hela tiden hålla sig kritisk till sin roll som pedagog. Sofi uttrycker också att pedagoger bör vara kritiska till sig själva och våga ifrågasätta arbetssättet samt hur arbetslaget har tänkt.

Sofi: ”Man måste hela tiden reflektera över det som vuxen, vad hände nu, vad såg vi, vad hörde vi, varför blev det så, varför blev det inte som vi hade tänkt? Och dem gångerna det blir som man har tänkt, varför blev det så bra och så, det kräver ett enormt samspel mellan kollegor och kommunikationen så”

6.6.2 Viktiga egenskaper

Något som har återkommit som ett mönster är att förskollärarna anser att pedagoger som arbetar med de yngsta barnen behöver vara väldigt närvarande. Alice uttrycker att hennes arbetslag alltid försöker vara väldigt nära barnen i det dem gör och att de är med i barnens lekar. Sofi uttrycker också att pedagoger bör vara så närvarande som det är möjligt i barns lek. Vidare beskriver Ingrid att pedagoger behöver vara närvarande hela tiden och verkligen sitta med barnen samt undvika att göra andra saker samtidigt.

Som pedagog bör man ge av sig själv

Marie uttrycker att barnen ger mycket av sig själva och att pedagoger bör ge mycket tillbaka. Hon menar att pedagoger behöver vara engagerade i barnen och i innehållet i barnens vardag. Marie upplever även att pedagoger får med sig barnen om de själva är positiva och lägger fram saker på ett roligt sätt.

Marie: ” barnen är ju helt underbara och ger ju så mycket och man får ju ge själv också! ”Man får ju vara, brinna lite för, barnet och innehållet i våran vardag. Och vara positiv och även tråkiga saker kan bli roligt då”

Pedagoger bör vara uppmärksamma på barnen

Alice försöker vara uppmärksam på det som barnen fastnar för och försöker anpassa sig efter det. Att lyssna in och se vad det är intresserat av är något hon upplever är viktigt. Sofi uttrycker också att det är viktigt att vara uppmärksam på det barnen gör samt vad de visar och vara lyhörd för det. Det gör hon bland annat genom att filma barnen. När hon känner att hon lyckas med det bidrar det till att hon känner sig stolt i sin yrkesroll. Hon uttrycker det på följande sätt:

Sofi: ”Ja det är väl det som kanske känns, som känns bra, som känns bra i min yrkesroll liksom, att jag, det försöker jag verkligen vara lyhörd för, mina kollegor med, att vi verkligen lyssnar på barnen, alltså vi är verkligen lyhörda och med dem i aktiviteterna och försöker se och försöker förstå vad det är som försöker förstå”

Ingrid tar också upp att pedagoger bör fokusera vad barnen anser är viktigt eller intressant och hela tiden vara alert och uppmärksam på det.

Att inte ha för bråttom och våga stanna upp

Sofi uttrycker att man som pedagog får syn på så mycket mer om man stannar upp i nuet och följer det som barnen intresserar sig för. Hon uttrycker det genom att säga:

Sofi: ”Men att faktiskt stanna upp och vara i det ganska länge och se vad som händer, och att verkligen lyssna och försöka förstå vad det är som händer, det tror jag är en väldigt viktig egenskap. För det händer väldigt mycket när man vågar stanna upp, man får syn på väldigt mycket saker, som man hade gått förbi annars om man hade haft bråttom”

7 Diskussion

För att knyta samman studien presenteras här en avslutande diskussion där resultatet diskuteras genom att synliggöra och diskutera informanternas olika uppfattningar i förhållande till tidigare forskning och livsvärldsbegreppet.

7.1 Pedagoger har en betydelsefull roll

En tydlig slutsats som kan dras är att studiens resultat pekar åt samma håll som tidigare studier som har gjorts. I linje med tidigare studier visar studiens resultat att pedagoger har en betydelsefull roll när det kommer till de yngsta barnens delaktighet och inflytande (Emilson 2008; Johansson 2011; Karlsson 2009; Lindahl 1998; Westlund 2011). Samtliga av studiens informanter uppfattar pedagogens roll som central när det kommer till de yngsta barnens demokratiska rättigheter och lyfter fram att pedagogers förhållningssätt och barnsyn har en avgörande roll. Alla fyra informanterna lyfter fram att det beror mycket på hur pedagoger bemöter de yngsta barnen och framför allt hur pedagoger väljer att ta vara på det som barnen uttrycker och visar intresse för. Alla fyra informanter lyfter även fram att det krävs att pedagoger är väldigt närvarande med de yngsta barnen för att få syn på vad de ger uttryck för och att det krävs att pedagoger är uppmärksamma på barnens kommunikation.

Alla lyfter fram att pedagogers förhållningssätt och barnsyn har en stor påverkan på vilka möjligheter de yngsta barnen kan ges till inflytande och delaktighet. De tar upp att det handlar om hur pedagoger ser på barn och hur de bemöter dem samt på vilket sätt de inkluderar barnen i verksamheten. När det kommer till pedagogers förhållningssätt handlar det mycket om hur pedagogerna ser på barn. Det kan handla om att pedagogerna har en övertro till barns förmåga eller snarare en syn på barn som innebär att de yngsta barnen inte kan något. Det kan även handla om att pedagoger anser att de vet bäst och därför väljer att inte inkludera barnen. Flera av informanterna lyfter att det är centralt att pedagoger ser till det som barnen är intresserade av och att de planerar och utformar verksamheten utefter det. Ingrid och Sofi uttrycker det genom att säga att de använder sig av pedagogisk dokumentation och med hjälp av dokumentationen ser de vad barnen intresserar sig för och därefter utformar de verksamheten. Elin och Marie uttrycker också att det är viktigt att utforma verksamheten efter barnens intresse, om det så är genom att utforma en samling eller ett helt temaarbete.

Informanterna beskriver även att pedagoger behöver förstå barnens perspektiv, alltså vad barnen intresserar sig för samt vad de visar och uttrycker. Marie uttrycker exempelvis att det är viktigt att se det ur barns perspektiv och synvinkel för att ta reda på hur barnet upplever en situation och vad barnet tycker är viktigt. Karlssons (2009) studie visar på att pedagogers förhållningssätt påverkar barnen och främst vilket sätt barnen kan bidra ur sitt eget perspektiv. Det är även något som Johansson (2011) tar upp med de atmosfärer hon beskriver. Pedagoger i de arbetslag som bygger på instabilitet eller kontroll utgår oftast från sitt eget perspektiv och sällan barns. Det leder till att barnen inte blir aktivt deltagande i verksamheten och att deras intentioner samt uttryck inte tas tillvara. Pedagoger i den samspelande atmosfären utgår mestadels från barnens perspektiv genom att de tar till vara på barnens intressen och uttryck samt att barnen ses som kompetenta.

Genom att pedagoger aktivt tar barns perspektiv har de därmed en strävan att förstå barnen och inkludera dem på samma villkor. En strävan att se till barns perspektiv blir även en strävan att nå varje barns livsvärld. Genom att närma sig barns livsvärld och barns perspektiv blir det lättare att förstå vad barnet uttrycker och vad som är meningsfullt för barnet. Pramling Samuelsson (2011) menar å andra sidan att det inte går att ta barns perspektiv fullt ut. Det

handlar mer om att betrakta barns agerande och vad de uttrycker och därefter försöka tolka och förstå det. Vilket även informanterna uttrycker genom att de upplever att det är svårt att ta barnens perspektiv och att det blir mycket tolkningar och gissningar. Exempelvis Ingrid och Sofi uttrycker att de var osäkra på hur mycket inflytande barnen faktiskt får och om barnen själva känner sig delaktiga. Men de ansåg att barnen får ett visst inflytande i och med att de som pedagoger observerar barnen, att det sedan tolkas och att de sedan utformar verksamheten utifrån det.

Alla Informanter uttrycker att det krävs att pedagoger är nära de yngsta barnen för att uppmärksamma och förstå barnens kommunikation och för att få syn på vad som är viktigt för barn. Lindahl (1998) lyfter fram att pedagogerna i hennes studie många gånger misslyckades med att ta barns perspektiv genom att de inte var närvarande i barnens värld eller att de valde att gå på sina egna idéer och avsikter. Det är även något som några av informanterna till denna studie har uttryckt, nämligen att de upplever att det är lätt hänt att följa sina egna idéer som pedagog och samtidigt missa barnets perspektiv. Alice uttrycker exempelvis att det är lätt hänt att hon ibland utgår från sitt eget perspektiv. Hon berättar att det kan hända när hon vill att barnen fullföljer en skapande aktivitet, som i sin tur kan resultera i något som går att visa upp för föräldrar eller kollegor. Men Alice menar också att det är viktigt att försöka se det ur barnets perspektiv och exempelvis låta ett barn utforska limmet, om det är det som barnet intresserar sig för, istället för att barnet ska färdigställa en figur.

Lindahl (1998) drar slutsatsen att pedagoger som arbetar med de yngsta barnen behöver vara skickliga på att observera och tolka barnens uttryck i syfte att förstå barn och deras perspektiv. Det är även något som informanterna lyfter fram som centralt, genom att uttrycka att pedagoger behöver vara uppmärksamma och lyhörda för barnens uttryck. Resultatet av Lindahls (1998) studie visar att de yngsta barnen tydligt visar sina avsikter och intentioner samt att de aktivt riktar intresse mot olika fenomen i sin omgivning. Lindahl kunde se att barnen uttryckte sig med hjälp av icke-verbal kommunikation med hjälp av sitt kroppsspråk och vädjande blickar. Informanterna lyfter också fram de yngsta barnens olika sätt att kommunicera och upplever att de använder sin kropp i form av kroppsspråk, gester, miner samt olika ljud. Lindahl betonar att pedagogers förmåga att tolka, förstå och ta till vara på barnens kommunikation är av stor betydelse. Det är något som informanterna även har uttryckt. Informanterna menar att pedagoger bör finnas nära barnen samt att det krävs att pedagoger är intresserade av det som barnen visar och uttrycker. Ingrid uttrycker exempelvis att det är viktigt att sitta ned i barnens nivå och vara lyhörd samt vara närvarande i det barnen gör. Elin betonar även hon att det är viktigt att vara närvarande i barns lek och det barnen intresserar sig för.

Ingrid uttrycker att pedagogers position gentemot barnen kan vara avgörande och lyfter att det handlar om vad pedagoger har för roll i förhållande till barnen. Hon upplever att det spelar roll hur pedagoger använder sin position och sin makt eftersom pedagoger alltid har en större makt än barn. Det som Ingrid uttrycker styrks av Karlssons (2009) studie som visar att pedagogers position påverkar barnen och deras agens, alltså vilket inflytande barnens handlingar får. Även Johansson och Pramling Samuelsson (2003) lyfter att barn alltid kommer ha en underordnad position i relation till vuxna och därmed har pedagoger ett stort ansvar i hur makten används. Emilson (2008) visar också på att pedagoger kan använda sig av en viss kontroll gentemot barnen där stark kontroll inte nödvändigtvis behöver leda till att barnen inte ges inflytande, utan det handlar mer om på vilket sätt pedagoger använder sin kontroll. För att förändra maktstrukturer mellan barn och pedagoger i syfte att goda interaktioner kan skapas kom Emilson fram till att pedagoger bör ha en emotionell närvaro

och en lekfullhet till barnen samt en närhet till barnens perspektiv. Informanterna i studien uttrycker att de försöker gå tillväga på olika sätt för att skapa goda interaktioner och de stämmer väl överrens med de aspekterna som Emilson (2008) tar upp. Informanterna lyfter fram att pedagoger behöver vara väldigt närvarande och skapa en kontakt med barnen samt att på olika sätt se till barnens intresse och perspektiv.

En annan aspekt är att läroplanen är väldigt tolkningsbar och att pedagogers tolkningar i arbetet med demokrati, inflytande och delaktighet blir avgörande. Det kan bidra till att det blir stora skillnader från förskola till förskola, mellan avdelningar och även att det kan skilja sig från pedagog till pedagog på en avdelning. Det beror på att pedagoger också har en unik livsvärld med egna uppfattningar och erfarenheter, ett eget sätt att se på världen och se på barn. Eftersom det inte står tydligt hur pedagoger ska arbeta med barns inflytande och delaktighet kan det tänkas se väldigt olika ut på olika förskolor eftersom det i slutändan beror på hur pedagogerna tolkar läroplanen utifrån sin egen livsvärld. Det styrks av det som Johansson (2011) beskriver, att pedagoger alltid är påverkade av sina egna erfarenheter och perspektiv. När Alice exempelvis beskriver att hon tror att skolan är mer odemokratisk och vuxenstyrd än förskolan, hänvisar hon till sina egna erfarenheter och när hon själv gick i skolan. Alices tidigare erfarenheter påverkar alltså hennes sätt att se på olika fenomen och påverkar vilka uppfattningar hon har. Alla informanternas uppfattningar grundar sig i deras erfarenheter, kunskaper och förståelser som de har samlat på sig under sin livstid. Informanternas uppfattningar grundar sig förmodligen mycket på deras erfarenheter som förskollärare i förskolan och drar därför vissa slutsatser utefter det. Exempelvis att alla informanter drar slutsatsen att pedagogens roll har stor betydelse för barns möjligheter till inflytande och delaktighet. Det är förmodligen en slutsats de kan dra efter att ha erfarit vilken betydelse de själva har i sin yrkesroll för barns utveckling och möjligheter. Eller att de har erfarit det genom att observera hur andra pedagoger agerar i sitt bemötande med barn.

Något som Johansson (2011) beskriver är att både barn och vuxna har en egen livsvärld och att dessa livsvärldar möts i förskolan. Jag utgår ifrån att det hela tiden sker möten mellan pedagogerna och barnens livsvärldar. Det är viktigt som pedagog att förstå att barnen kan ha väldigt olika livsvärldar i och med deras erfarenheter, men att det även gäller vuxna. För att skapa goda möten i förskolan behöver pedagoger både ha en förståelse över att ens egen livsvärld påverkar hur man ser på världen och olika fenomen men även att det krävs att man bemöter barn på olika sätt eftersom de alla har en unik livsvärld.

7.2 En bred bild av begreppen inflytande och delaktighet

En av studiens syften är att synliggöra förskollärares uppfattningar kring begreppen inflytande och delaktighet. Genom informanternas uppfattningar synliggörs en bred bild över vad begreppen inflytande och delaktighet är i förhållande till förskolans verksamhet med de yngsta barnen. Det handlade om allt från att ge barnen chans att välja vilken saga som ska läsas under läs-vilan till att det kan handla om att få delta i en gemenskap byggt på respekt där alla kan göra sina röster hörda och bli lyssnade till.

Westlund (2011) lyfter fram i sin studie att pedagogers arbete med inflytande och delaktighet bland annat handlar om att barnen får vara med och välja musik eller böcker och att de ges ansvar att duka bordet eller lösa problem. I likhet med Westlunds resultat uttrycker många av informanterna att delaktighet och inflytande kan vara det som sker i det små rutinsituationerna under en dag på förskolan. Marie lyfter fram att barnen ges chans till delaktighet och inflytande genom att de får ansvar att hämta lunch och att de får hjälpa till att duka eller

hämta saker. Marie menar att det stärker barnen att få hjälpa till och bli delaktiga. Ingrid uttrycker att det kan handla om att barnen får hjälpa en kompis eller hämta något och att det ger barnet ett visst ansvar som bidrar till delaktighet. Barnet kan då utveckla sitt självförtroende och få uppleva att man har en betydelsefull roll i gruppen. Att delaktighet hör samman med barnets självkänsla är något som Eriksson (2009) betonar genom att uttrycka att barnet får en känsla av att vara kompetent genom att få vara delaktig.

Några av informanterna lyfter fram att de arbetar med att barnen ska ges goda chanser till delaktighet i de vardagliga situationerna samt att de ska ges konkreta val. Alice berättar att hon oftast försöker erbjuda barnen två val där de exempelvis får välja mellan mjukt bröd och hårt bröd. Ingrid uttrycker att de erbjuder barnen bilder på sig själva som barnen ska sätta på det rummet som de vill vara i. Ingrid menar att det blir en konkret beslutsfattande för barnen. De verkar vilja lyfta att de vill att barnen ska känna att de är delaktiga i beslut och att det ska bli tydligt för dem. De upplever att det många gånger kan bli abstrakt för barnen, att det inte blir tydligt för dem när de ges chanser att göra val och att de därmed inte förstår vikten av det. Många av informanterna har uttryckt att de många gånger är osäkra på om barnen faktiskt känner sig delaktiga eller om de känner att de får inflytande. Det styrks av det som Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) lyfter. De menar att det är vanligt att pedagoger ser det som en självklarhet att barnen har chans att påverka olika situationer, men att det inte alltid synliggörs för barnen när de har chans att välja och få inflytande. Därmed kan det tänkas att pedagoger behöver bli tydligare i sin kommunikation för att göra barnen uppmärksamma på när de har chans till inflytande och delaktighet. Genom konkreta val där barnen inte har så många olika alternativ, kan det tänkas att barnen har lättare för att förstå att de är de som väljer och att de upplever sig ha inflytande över situationen.

Flera av informanterna kopplade samman de yngsta barnens inflytande och delaktighet med att det krävs ett visst klimat eller en atmosfär på avdelningen som dessutom är varaktigt och konsekvent. De uttrycker att barnen ska få delta i en gemenskap där alla individer respekteras genom att alla kan göra sina röster hörda samt att alla blir lyssnade till. Alla informanter lyfter fram att alla barn ska känna att de vågar uttrycka sig och att de känner att det finns pedagoger som lyssnar och tar till sig det som uttrycks. Sofi uttrycker att det är väldigt grundläggande att demokrati finns där som en grund i allt dem gör och Alice uttrycker att det är viktigt att barnen får med sig vad ett demokrati är från förskolan så att de vågar uttrycka sig i framtiden och ta plats i en grupp. Ingrid menar att det inte behöver handla om att barnen alltid ska få sin vilja igenom, utan mer att barnen ska kunna uttrycka sig och bli lyssnade på. Johannesen och Sandvik (2009) lyfter också fram att delaktighet och inflytande borde vara mer än att bara bestämma eller göra val utan menar att det i grund och botten ska handla om att känna delaktighet i en gemenskap, byggt på ömsesidig respekt. De verkar mena att det inte räcker med att barnen får göra val eller bestämma, om själva atmosfären barnen tar del av inte är demokratisk. En aspekt av diskussionen kring vad det är barnen ska lära sig om demokrati är om det handlar om att barnen ska få bestämma och göra val samt att barnen ska få som de vill. Eller om de mer handlar om att barnen ska lära sig att samarbeta, samtala, kompromissa och kunna delta i en gemenskap med andra där alla individer respekteras och inkluderas. Karlsson (2009) betonar att värdegrund och demokrati är något som skapas i samspel med andra och det kan kopplas samman med att pedagoger och barn är del av en gemenskap där samspelet har stor betydelse. En annan aspekt är att barnen i samspel med andra kan lära sig vad demokrati är genom att ta del av andra människors perspektiv. Genom interaktion med andra kan barn även utveckla strategier till att samspeka, förhandla och skapa sitt eget handlingsutrymme. Alvestad (2010) lyfter fram att det gynnar barn att få många erfarenheter kring att förhandla i leken eftersom det kan underlätta för barnen i andra sammanhang som

rör förhandlingar eller andra demokratiska processer. Det kan även kopplas samman med det som Ingrid uttrycker, att hon tycker det är viktigt att barnen kan göra sin röst hörd i en stor grupp. Ingrid uttrycker även att förskolan är en arena för olikheter där barnen ges chans att i samspel möta andra barn med olika perspektiv och kulturer.

Informanterna lyfter pedagogens roll i det hela och att det främst är pedagogerna som kan skapa en demokratisk atmosfär. Det kan kopplas till det som Johansson (2011) beskriver gällande olika atmosfärer där den samspelande atmosfären handlar om att pedagogerna är öppna för att inta barnens perspektiv, samt att barnen ses som kompetenta och tillåts att vara aktivt deltagande i verksamheten. Det leder återigen diskussionen tillbaka till pedagogens avgörande roll eftersom pedagogerna är de som skapar atmosfärerna som barnen får ta del av i förskolan. Johansson (2011) drog en slutsats utifrån sin studie som innebär att pedagogers förhållningssätt blir avgörande när det rör frågor om demokrati och barns inflytande. Det är även något som alla informanterna uttrycker och därmed en slutsats som kan dras även utifrån denna studie.

7.3 Delaktighet och inflytande för alla barn

Samtliga informanter lyfter att arbetet med de yngsta barnens delaktighet och inflytande innefattar att se och höra alla barn samt stärka alla barns självkänsla. Några av informanterna lyfter fram att det är en risk att vissa barn ges större möjligheter att få inflytande genom att de barnen hörs mer och har lättare att uttrycka sig. Några av informanterna, exempelvis Alice och Marie, uttrycker att det finns barn som inte vågar ta så mycket plats och att det är viktigt att vara medveten om det och arbeta för att stärka de barnen. Sofi uttrycker att det är viktigt att man som barn får vara den man är och blir respekterad för den man är samt att alla barn ska ges chans att göra sin röst hörd i gruppen. Hellmans (2013) studie visar att pedagogerna följde de äldre barnens initiativ i större utsträckning än de yngsta barnen i en åldersblandad grupp. Hellmans resultat, samt det som informanterna har uttryckt, väcker en diskussion kring vilka barn det är som faktiskt blir lyssnade till. Att pedagogerna i Hellmans studie oftast följde de äldre barnens intiativ kan bero på att de barnen lättare kan uttrycka sina åsikter med hjälp av sitt verbala språk och att de lättare blir förstådda och lyssnade till av pedagogerna. Det kan kopplas samman med det som några av informanterna uttrycker, att de barnen som hörs mest blir mest lyssnade till. Det kan tänkas att de yngsta barnens röster inte blir lika hörda gentemot de äldsta barnen. Några av informanterna tog upp att det kan vara ett hinder att de yngsta barnen inte har ett utvecklat verbalt språk och att de därför kan ha svårt att göra sina röster hörda. Alice uttryckte bland annat att det blir mycket tolkningar och gissningar från pedagogerna i mötet med de yngre barnen eftersom de ibland har ett begränsat verbalt språk.

Ingrid menar att pedagoger behöver vara självkritiska och fråga sig själva vilka barn som blir lyssnade till och om alla barn har chansen att göra sin röst hörd. Johansson (2011) menar att språket som färdighet är en demokratifråga eftersom det handlar om att äga språket och kunna kommunicera i en gemenskap med andra. Johansson uttrycker att det kan medföra olika positioner beroende på vad man är kapabel att uttrycka samt hur de tas emot av andra. Det ligger förmodligen något i det, det krävs att pedagoger är medvetna om att barnen kan inta olika positioner i gruppen beroende på deras möjligheter att uttrycka sig och hur det tas emot. Där krävs även att pedagoger är medvetna om barns olika personligheter och olika sätt att uttrycka sig. Det kan kopplas samman med livsvärldsbegreppet. Genom att pedagoger har en förståelse för att varje barn har en egen livsvärld och ett eget sätt att förstå världen på kan pedagoger lättare förstå det enskilda barnet. Det kan exempelvis handla om att förstå att barn

inte kommunicerar på samma sätt och att pedagoger behöver anpassa sig utefter det för att kunna ge barnen samma demokratiska rättigheter.

7.4 Förskolans rutiner och stora barngrupper är hinder

Om man bortser från pedagogers förhållningssätt visar resultatet på att de yngsta barnens möjligheter till inflytande och delaktighet främst hindras av förskolans rutiner. Samtliga förskollärare tog upp den aspekten men uttryckte det i relation till olika sammanhang. Förskollärarna uttryckte att de styrs av att behöva anpassa sig efter vissa specifika tider, exempelvis att de måste äta lunch vid en viss tid. Alice uttrycker att rutinerna styr mycket och att barnens initiativ ibland inte kan tillgodoses eftersom de har tider att anpassa sig efter. Exempelvis att de inte alltid kan följa barnens initiativ när de är på utflykt eftersom de behöver skynda sig tillbaka till förskolan. Sofi tar upp att barnen inte kan påverka förskolans rutiner så mycket eftersom verksamheten styrs av olika rutiner och klockslag. Samtidigt berättar Sofi att de har anpassat rutinerna lite genom rullande mellanmål, där barnen har chans att komma och äta under en längre tidsperiod. Därmed finns även möjligheten att slippa att tvärt avbryta barnen i det dem håller på med. Ingrid upplever också att det är mycket som är inrutat i verksamheten, rutiner och regler som gäller varje dag och som är svårt att ändra på. Ingrid lyfter fram att det är viktigt att pedagoger är kritiska till varför reglerna finns och för vems skull dem finns, om det är för barnens eller pedagogernas skull. Marie lyfter att det behövs en grundstruktur på förskolan men att pedagoger behöver försöka se till ur barnets perspektiv när det kommer till regler.

Marie: ”Ja en viss grundstruktur måste man givetvis ha. Eh alltså är det, alltså jag säger alltid att man får använda sitt sunda förnuft, man kan inte vara stenhård på regler och så där och se det lite mellan fingarna beroende på hur barnet uppfattar situationen”

Flera av förskollärarna tar upp att ett annat hinder för barnens delaktighet och inflytande är att det är stora barngrupper. Ingrid uttrycker att det är ett problem att det är stora barngrupper och att hon misstänker att de andra informanterna också kommer ta upp den aspekten som ett hinder. De andra tre förskollärarna tar upp också upp att stora barngrupper kan vara ett hinder och att det underlättar att se och höra alla barnen när barngruppen är mindre. De upplever att det är svårt att se till varje individ och ta hänsyn till varje barns önskan och intresse när barngrupperna är stora. Även att det är svårt att vara närvarande med barnen när det är stora barngrupper och att det är svårt se och höra alla barn. Sofi tycker sig även se att det blir ett hårdare klimat för barnen när det är många barn i en grupp och uttrycker att barnen har svårt för att hävda sig och göra sin röst hörd i gruppen.

Sofi: ”Att dem är många, i en grupp, alltså det är ju ett jätte stort hinder. Och att dem, ja, att (paus 3 sek) Vad ska jag säga, att dem blir ganska påverkade av att dem är många också, att det blir ett klimat, ett hårdare klimat. Att liksom, att behöva hävda sig i en grupp, det kan vara en nackdel också”

Eriksson (2009) förklarar delaktighet med chansen att få uttrycka sig men även att någon intresserar sig för att lyssna på det man uttrycker. Vidare menar Eriksson att det leder till att barnets självkänsla stärks samt att barnet får känslan av att vara kompetent. Det som Eriksson tar upp är även något som informanterna har uttryckt men det framkommer av informanterna att det finns hinder för att barnen ska känna delaktighet. Sheridan och Pramling Samuelsson

(2009) betonar att pedagoger behöver försöka ta vara på den mångfald av tankar i en barngrupp. Även det kan vara en svårighet om man ser till det som informanterna uttrycker eftersom det är många barns tankar som ska uppmärksammas och tas till vara. Det finns helt klart en önskan av informanterna att ta vara på mångfalden tankar i en grupp samt att arbeta för att barnen ska känna delaktighet i gruppen men samtidigt finns det hinder som försvårar de önskingarna i form av bland annat stora barngrupper och förskolans rutiner.

7.5 Vad bör de yngsta barnen vara med och bestämma om

Ett bifynd som kunde identifieras i resultatet är att många av informanterna var fundersamma kring vad de yngsta barnen kan få vara med och bestämma om samt vad de bör bestämma om. Det kan till exempel handla om det som Sofi uttryckte, att barnen kan uttrycka att de inte vill byta blöja men att vissa val inte kan göras av barnet utan att en vuxen behöver bestämma utifrån barnets bästa. Alice uttrycker att det finns saker som de yngsta barnen inte kan ta ansvar för utan att en vuxen behöver ta ansvaret för barnets bästa. Hon uttrycker det genom att säga att det känns rimligt att låta en femåring bestämma om hen ska ha på sig jacka eller inte men att ett sådant ansvar inte kan läggas på en ett- eller två-åring.

Alice: ”Jaa, man får ju ändå anpassa det utefter vilken ålder det är, men till en femåring kan du ju kanske fråga vill du ha jackan på dig eller inte? Den kanske själv kan ta det beslutet och känna hur varmt eller kallt det är ute, men det ansvaret kan man inte lägga på en ett eller två-åring”

Det som informanterna uttrycker leder in på en diskussion som handlar om vad barn är kapabla att besluta om samt vad som är rimligt att de får inflytande över. Sofi uttrycker att det känns mer rimligt att ett barn ska få bestämma om att antingen leka inne eller ute men menar att det inte är lika rimligt att barnet ska få bestämma om blöjan ska bytas eller inte. Pedagoger i förskolan verkar förhoppningsvis för barns bästa genom att bland annat ta på barnen ordentligt med kläder, de byter barnens blöjor och ser efter deras basbehov gällande sömn och mat. Frågan är var gränsen går när barnet inte kan ta ansvar eller ta ett beslut över en situation. Var gränsen går borde förmodligen ses i förhållande till om barnet kan förstå konsekvenserna av det valet som görs eller inte. Stryhn (2007) menar att för att en individ ska bedömas vara autonom och således få bestämma över sina handlingar, måste individen vara beslutskompetent. Men detta menas att individen måste ha förmåga att resonera och förstå konsekvenserna av handlandet. Stryhn menar även att alla individer har en självbestämmande rätt men samtidigt får de val som en individ gör inte skada en annan individ.

8 Studiens konsekvenser för professionen

Studien bidrar förhoppningsvis med att betona att pedagogens roll är central när det kommer till de yngsta barnens möjligheter till delaktighet och inflytande. Hur pedagoger bemöter och kommunicerar med barn, i vilken mån de lyssnar till barn och tar vara på det dem uttrycker samt hur pedagoger ser på de yngsta barnen är av stor betydelse enligt denna studie, vilket även har beskrivits i tidigare studier. Resultatet av denna studie menar att pedagogers förhållningssätt och barnsyn är avgörande för barnens chanser att kunna påverka sin vistelse på förskolan. Studien kan tänkas bidra med att pedagoger mer aktivt börjar se över sin egen yrkesroll och inta ett mer kritisk förhållningssätt till sig själva. Eftersom pedagoger i förskolan verkar ha en så pass betydande roll behöver pedagoger ständigt ha ett kritiskt och reflekterande förhållningssätt till sitt arbetssätt och sättet de bemöter de yngsta barnen.

Studien kan även bidra med att pedagoger mer aktivt diskuterar begreppen demokrati, inflytande och delaktighet för att synliggöra hur de tänker kring begreppen och vad de kan betyda för de yngsta barnen. Studien kan ge pedagoger möjligheter att relatera till förskollärarnas uppfattningar kring vad delaktighet och inflytande kan vara i förskolans vardag och själva diskutera vilka möjligheter barnen faktiskt ges på deras avdelning.

Studien bidrar även med att betona att de yngsta förskolebarnen har samma demokratiska rättigheter i förskolan som de äldre barnen och att de ska ges lika stora chanser till att kunna påverka verksamheten. Förskollärarna lyfter fram att de yngsta barnen har begränsade möjligheter att uttrycka sig i syfte att bli förstådda, framför allt verbalt. Men de lyfter samtidigt fram att de yngsta barnen har många olika sätt att kommunicera på och att de med hjälp av bland annat ljud, pekningar, kroppsspråk och ansiktsuttryck visar vad de vill, vad de inte vill samt vad de är intresserade av. Studien bidrar med att belysa pedagogens roll i förhållande till att ta tillvara på barns kommunikation. Pedagoger behöver därför aktivt intressera sig för vad barnen försöker uttrycka och visa. Studien visar att olika redskap kan användas i syfte att stödja de yngsta barnens kommunikation, delaktighet och inflytande. Genom pedagogisk dokumentation tycks två av förskollärarna lättare kunna se det som de yngsta barnen uttrycker. Förskollärarna lyfte även fram andra redskap vilka kan stödja barns möjligheter att kunna uttrycka sig, där ibland bilder eller tecken som stöd. Studien kan förhoppningsvis bidra till att pedagoger diskuterar hur de kan gå tillväga för att underlätta för de yngsta barnen att göra sina röster hörda och bli lyssnade till.

8.1 Förslag på vidare forskning

Informanterna lyfter fram olika aspekter som de ser som hinder och svårigheter för de yngsta barnens möjligheter till delaktighet och inflytande. Det handlar bland annat om att förskolans rutiner styr, personaltäthet, stora barngrupper, föräldrarnas åsikter samt svårigheter kring att tolka och förstå de yngsta barnens kommunikation. En del av detta har lyfts fram i studien men ytterliggare forskning behövs. Att undersöka de yngsta barnens möjligheter till delaktighet och inflytande utifrån vilka svårigheter och hinder som finns skulle vara intressant att undersöka närmare.

Ett annat förslag är att undersöka vad de yngsta barnen faktiskt är kapabla till att vara med och påverka och bestämma om samt vad de borde få vara med och bestämma om. Många av förskollärarna hävdade att det ibland krävs att en vuxen agerar för barnets bästa och att barnet inte alltid kan eller borde ta ställning. Det är något som kan vara intressant att undersöka samt diskutera vad gränsen går.

9 Referenser

- Allwood, C.M. & Erikson, M.G. (2010). *Grundläggande vetenskapsteori för psykologi och andra beteendevetenskaper*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Alvestad, T. (2010). *Barnehagens relasjonelle verden: - små barn som kompetente aktører i produktive forhandlinger*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Bengtsson, J. (2005). *Med livsvärlden som grund: bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning*. (2., rev. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Emilson, A. (2008). *Det önskvärda barnet: fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Eriksson, A (2009). Barns delaktighet i förskolan. I A. Sandberg (Red.), *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd* (s. 203-219). Lund: Studentlitteratur.
- Gustavsson, B (2011). Att humanisera och demokratisera utbildning. I M. Jensen (Red.), *Lärandets grunder* (s. 237-251). Lund: Studentlitteratur.
- Hellman, A. (2013). *Vardagsliv på förskolan ur ett normkritiskt perspektiv*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Johannesen, N. & Sandvik, N. (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: några perspektiv*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Johansson, E. (2001). *Små barns etik*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Johansson, E. (2003). Att närma sig barns perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 1-2, 42-57. Doi: 1401-6788
- Johansson, E & Pramling Samuelsson. (2003). Barns perspektiv och barnperspektiv i pedagogisk forskning och praxis. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 1-2, 1-5. Doi: 1401-6788
- Johansson, E. (2011). *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. (2., rev. uppl.) Stockholm: Skolverket.
- Karlsson, R. (2009). *Demokratiska värden i förskolebarns vardag*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Lantz, B. (2011). *Den statistiska undersökningen –grundläggande metodik och typiska problem*. Lund: Studentlitteratur.

- Lindahl, M. (1998). *Lärande småbarn*. Lund: Studentlitteratur.
- Nunokoosing, K. (2005). The problems with interviews. *Qualitative health research*, 15 (5), 698-706.
- Pramling Samuelsson, I (2011). Utvecklingspedagogik. I M. Jensen (Red./Ed.), *Lärandets grunder* (s. 39-55). Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98* (Rev. uppl.). Stockholm: Skolverket.
- Sommer, D. (2005). *Barndomspsykologi: utveckling i en förändrad värld*. (2., rev. [och utök.] utg.) Hässelby: Runa.
- Sommer, D., Pramling Samuelsson, I. & Hundeide, K. (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2009). *Barns lärande: fokus i kvalitetsarbetet*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Stryhn, H. (2007). *Etik och omvårdnad*. Lund: Studentlitteratur.
- Westlund, K. (2011). *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande: en demokratididaktisk studie*. Licentiatavhandling Malmö : Malmö högskola.

Elektroniska referenser

- Nationalencyklopedin [NE]. (2014). *Delaktighet*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/sve/delaktighet> Hämtad 2014-04-25
- Nationalencyklopedin [NE]. (2014). *Demokrati*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/sve/delaktighet> Hämtad 2014-04-25
- Nationalencyklopedin [NE]. (2014). *Inflytande*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/sve/delaktighet> Hämtad 2014-04-25
- Skolverket. (2013). *Barn och grupper i förskolan 15 oktober 2013*. Hämtad 2014-05-21, från <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskola/barn-och-grupper>
- Skolverket. (2014). *Regelverk*. Hämtad 2014-05-21, från <http://skolverket.se/regelverk>
- Sveriges Riksdag. (2014). *Demokrati*. Hämtad 2014-05-21, från <http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Demokrati/>
- The Economist Intelligence Unit. (2013). *Democracy index 2012*. Hämtad 2014-05-21, från https://portoncv.gov.cv/dhub/porton.por_global.open_file?p_doc_id=1034

10 Bilaga 1 Informationsbrev till förskollärare

Hej!

Inbjudan till intervju

Jag heter Sofia Pettersson och läser till förskollärare på Göteborgs Universitet. Jag ska nu skriva mitt examensarbete och jag är intresserad av att få intervju förskollärare som arbetar med de yngsta barnen (1-3år).

Min studie kommer handla om hur man kan arbeta med demokrati, delaktighet och inflytande med de yngsta barnen. Jag är intresserad av att få veta vilka uppfattningar och erfarenheter ni har kring det. Hur ser ni på demokrati kopplat till de yngsta barnen? Hur gör man för att de yngsta barnen ska känna sig delaktiga i verksamheten? Hur kan barnen få inflytande över verksamheten? Hur kan man göra barnens röster hörda samt ta tillvara på deras intentioner? Vilka eventuella svårigheter/hinder ser du? Vilka eventuella möjligheter ser du? Denna typen av frågor är jag intresserad av att få svar på och jag skulle vara väldigt tacksam om du ville medverka för att bidra med dina erfarenheter och kunskaper. Din identitet kommer skyddas på så sätt att ditt riktiga namn inte kommer synas. Intervjun beräknas ta ungefär 30 min och samtalet kommer spelas in med ljudupptagning.

Det går bra att höra av sig till mig vid intresse eller om du har eventuella frågor: pettersson.sofia88@gmail.com eller 0736 - 20 54 03.

Jag hör av mig om några dagar för att kolla om det finns intresse att medverka. Jag kommer skicka ut en blankett till er som tackar ja till att medverka där ni får ytterliggare information om studien samt där ni får skriva på att ni samtycker att medverka.

Jag är flexibel och anpassar mig efter när du har tid att träffas.

Vänliga hälsningar, Sofia.

11 Bilaga 2 Samtyckesbrev till förskollärare

Hej!

Samtycke till medverkan

Jag heter Sofia Pettersson och läser till förskollärare på Göteborgs universitet. Jag ska nu skriva mitt examensarbete som motsvarar 10 veckors heltidsstudier och som skall vara klart i slutet av maj.

Examensarbetets syfte är att undersöka förskollärares uppfattningar och erfarenheter av demokrati, inflytande och delaktighet i förhållande till de yngsta barnen i förskolan. Med de yngsta barnen menas de barn som är mellan 1-3 år.

De viktigaste frågorna jag behöver få svar på är: Hur ser förskollärare på demokrati i förhållande till de yngsta barnen? Hur gör förskollärare för att de yngsta barnen ska känna sig delaktiga i verksamheten? På vilka sätt kan barnen få inflytande över verksamheten? Hur kan förskollärare göra barnens röster hörda samt ta tillvara på deras intentioner? Vilka eventuella svårigheter/hinder finns? Vilka eventuella möjligheter? Tanken är att jag vill synliggöra förskollärares tankar, erfarenheter och kunskaper kring arbetet med de yngsta barnen. För att kunna svara på frågorna behöver jag samla in information med hjälp av intervjuer.

Intervjuerna beräknas ta ungefär 30 min. Samtalet kommer spelas in med ljudupptagning för att på ett tillförlitligt sätt sammanställa resultatet. När det gäller etiska ställningstaganden kommer er identitet skyddas på vis att inga riktiga namn kommer visas i undersökningen. Den insamlade datan kommer förvaras säkert samt att datan inte kommer finnas tillgänglig för annan forskning eller bearbetning. Man kan när som helst välja att avbryta sin medverkan.

Jag ger mitt samtycke till att delta i studien

Namn.....

Datum

Har ni ytterligare frågor ber jag er kontakta mig på nedanstående adress eller telefonnummer:

Telefonnummer: 0736 - 20 54 03

Mail: pettersson.sofia88@gmail.com

Handledare för undersökningen är Camilla Björklund.

Kursansvariga lärare: Camilla Björklund & Nils Hammarén (förskolläraryrket)

Mail: Camilla.bjorklund@ped.gu.se Nils.hammaren@gu.se

12 Bilaga 3 Intervjufrågor

Intervjufrågor

- 1) Vilket kön har du?
- 2) Hur gammal är du?
- 3) Hur länge har du arbetat i förskolans verksamhet?
- 4) Hur stor del av den tiden har du arbetat med de yngsta barnen?
- 5)
 - A. Det står i förskolans läroplan att förskolan ska erbjuda ett demokratiskt klimat. Vad betyder ett demokratiskt klimat för dig?
 - B. Hur ser du på demokrati i förhållande till de yngsta barnen i förskolan?
- 6) Det står även i läroplanen att barnen ska ges ett reellt inflytande över verksamheten. Hur går du tillväga för att ge de yngsta barnen inflytande över verksamheten och därmed påverka verksamheten?
- 7) Hur gör du för att barnen ska känna sig delaktiga i verksamheten? Hur kan de exempelvis få ta ansvar över specifika moment under dagen?
- 8)
 - A. Hur arbetar du för att de de yngsta barnen ska ges chans att delta i olika typer av beslutsfattande?
 - B. Har barnen chans att ändra på eller påverka regler som finns?
- 9) Hur arbetar du för att barnen ska kunna välja och själva ta ställning under dagen? Exempelvis får de välja om de vill leka inne/ute, välja om de vill sova/vila, välja om de vill delta i aktiviteter, välja material och leksaker?
- 10) Finns det specifika aktiviteter eller moment under dagen där du tycker barnen ges större chans till delaktighet och inflytande?
- 11) Finns det moment eller aktiviteter där du tycker att barnen inte ges chans eller har mindre chans till delaktighet och inflytande?
- 12)
 - A. Tror du att de yngsta barnen ges mindre eller större möjligheter till att få inflytande över verksamheten samt känna delaktighet än äldre förskolebarn?

B. Varför isåfall?

13)

A. Hur försöker du urskilja och förstå de yngsta barnens olika sätt att kommunicera?

B. Vilka förmågor tycker du är viktiga att inneha som förskollärare för att förstå barnens kommunikation?

14)

A. Tror du att det ibland skiljer sig vad barnen faktiskt tycker är viktigt, meningsfullt och roligt mot vad du som förskollärare tror att barnen tycker är viktigt, meningsfullt och roligt?

B. Ge något exempel isåfall?

15) Vilka hinder eller svårigheter ser du när det kommer till delaktighet, inflytande och demokrati gällande de yngsta barnen?

16) Vilka möjligheter ser du när det kommer till delaktighet, inflytande och demokrati gällande de yngsta barnen?

17)

A. Är det viktigt för dig att barnen får delta i ett demokratiskt klimat i förskolan?

B. Vad skulle du isåfall säga är den viktigaste anledningen till att de yngsta barnen får delta i ett demokratiskt klimat i förskolan?